Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-нээ гарана. | № 214 (18237) | 1989 оной сентябриин 16, суббото | Сэн 3 мүн.

ХУРЯАЛГЫН БҮХЫ ХҮДЭЛМЭРИ БҮТЭЭСЭ

ЕХЭТЭЙГЭЭР ЭМХИДХЭЕ!

ЭДЭБХИТЭЙГЭЭР ЭХИЛЭЭ

Хориин районой Үдын совхоздо шэнэ ургасын түрүүшын 700 гаран гектар таряан амяарлагдан хадагдаба.

Ажахы соогоо эгээн түрүүлэн комбайнернууд М. Семенов, Н. Долгоров, И. Шакуров, Г. Трофимов, С. Игнатьев гэгшэд агрегадуудаа таряалан дээрэ гаргажа, түрүүшын баалнуудые унагаахан байна.

Үнгэрһэн зунай ган гасуурһаа боложо, Үдын голдо таряанай, бусадшье ургамалнуудай ургаса муу. Тиигэбэшье эндэхид ургаһан юумыень заахашье гээлтэгүйгөөр хуряажа абаха, илангаяа арганайл һаань, амяарлан хадаха, хуряаха зорилготой. Бүхыдэнь 36 мянган центнер таряа сохижо, түбхын түрүүн өөһэдтөө хэрэгтэй үрэнэ хүрэнгэ бэлдэжэ абахаар хараална.

Хуряалгын хүдэлмэриин эхинһээ эршэмтэйгээр ябуулагдажа байһыень харахада, бүхы ургасань саг соогоо һайнаар абтаха зэргэтэй.

Б. ЛАЙДАПОВ.

ХАРТААБХАЯА МАЛТАНА

Ехэ-Куналейн Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо коммунист В. И. Рыжаковой хүтэлбэрилдэг звено энэ гандуу уларилтай жэлдэшье хартаабхын муу бэшэ ургаса ургуулаа.

Бүхы 200 гектар газарайнгаа ехэнхиһээ гектарай 90—100 хүрэтэр центнер хартаабха абахаар хараална. Орёо бэрхэтэй уларилтай жэлдэ ургасынгаа хойноһоо илангаяа оролдосотойгоор харуу̂ налһанай, буртаг ногоогүй байлгажа шадаһанай ашаар лэ эдэнэр барагһайн ургаса абажа байна.

Мүнөө эндэхи комсомол-залуушуулай звено хартаабха хуряадаг 4 агрегадаар ургасаяа малтажа, тэрэнээ гээлтэгүйгөөр, сэбэрээр абахые оролдоно. Механизаторнууд Василий Зеленкин, Иван Сазонов гэгшэд хартаабха хуряадаг агрегадуудые трактурнуудаараа шэрэнэ. Тэндэһээ хартаабха зөөдэг автомашинануудай жолоошод Николай Ковалев, Евлампий Сазонов гэгшэд хуряалгын агрегадуудые һаатуулангүй, хангана.

Шэнэ ургасын хартаабха саг дарыдань сэбэрлэхэ, илгаха пунктда хүдэлмэри ойро зуурашье замханагүй. Энэ пунктдэ хүдэлдэг Иван Васильев, Федор Васильев, Виктор Алексеев гэгшэдые оролдосотой ажалайнь түлөө баһал мартахаар.

Сэбэрлэгдэһэн, томо жэжэрээ илгагдаһан түрүүшын 20 гаран тонно хартаабха хадагалагдахаар тусхай байрада адхагдаа. Горитой хартаабха Горплодоовощторгын магазинуудта абаашагдаа.

Д. АБИДУЕВ.

Тарбагатайн район.

Хүдөө ажахын шэнжэлэл

БҮРИШЬЕ ШАХАРДУУ БОЛОХОНЬ

Үнгэрһэн долоон хоногой туршада районуудай ажахынуудта таряа хуряалгын хүдэлмэри хаа хаанагүй жэгдээр ябуулагдаба. Буряадай Статистикын республиканска управленинн суглуулһан эрэлжээтэ мэдээнүүдэй өөһоор, республикымнай колхоз, совхозуудта бүхыдөө 63457 гектарай оroohото болон ороohото-бобово ургамалнууд сабшагдажа, баал болгогдоо гэхэ гү, али бүхы таряалангай 16 процентнь унагаагдаһан байха юм. Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Баргажанай, Прибайкалиин, Кабанскын районуудта бүхы таряанайнь 21-42 процентнь баал болгогдобо. Харин тиихэдэ Загарайн, Захааминай, Хурамхаанай, Тарбагатайн районуудай ажахынуудай ургаса хуряалгаяа һаянайл эхилжэ, баал болгон унагааха хүдэлмэрээ үргэн дэлисгэтэйгээр үшөө эмхидхээгүй байһаниинь гэмшэлтэй.

Эгээл мүнөө үедэ, хура бороогой ороожо, һаад ушаруулжа байһан саргта сабшагдаһан таряагаа үни удаан хэбтүүлэнгүйгөөр ороohонойнь хатан саруу баалнуудаа суглуулжа сохихо гээшэ тон ехэ удха шанартай байна. Иимэ аргаар ажалаа ябуулжа шадабал, таряашад ургасаяа гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряажа абаха, хуряалгын хүдэлмэри эрид түргэдхэхэ аргатай байна бшуу.

Ургаса хуряалгаяа эхинһээ эмхитэйгээр ябуулһан Прибайкалиин, Баргажанай, Хурамхаанай, Кабанскын, Тарбагатайн районууд үнгэрһэн хугасаа соо унагаагдаһан таряанайнгаа хахадһаа ехэнхи хубиень гэхэ гү, али 67—83 процентынь суглуулжа хадаһан байха юм. Тиин гэһээ Сэлэнгын, Яруунын, Хориин районуудай колхоз, совхозууд сэбшагдажа бүрэл болгогдоhон таряанайнгаа ороohоол 16—28 процентыень суглуулжа сохибо. Энэ үрэ дун юу гэршэлнэб гэхэдэ, эдэнэр намарай энэ һайхан сагта гээгдэлдэ орожо ябана ха юм.

Байгша ондо хаа хаанагүй ган гасуурай болоhон дээрэһээнь ургаса урда жэлнүүдэйхиһээ нилээд муу байна. Һүүлэй мэдээгээр республикин ажахынуудта дун хамта 360,1 мянган центнер ороohо таряан сохигдожо, амбаарлагдаба. Энэнь гектарай дунда зэргээр 14,7 центнер абтажа байһан болоно гээшэ. Эгээл баян ургаса хуряагшадай тоодо оролсоhон Баргажанай таряашад даб дээрэ гектар бүриhөө дунда зэргээр 20,8 центнер, хурамхаанайхид 20,1, түнхэнэйхид 20 центнер ургаса суглуулжа байна. Ургаса хуряалгын эхилһэнһээ хойшо Кабанскын районой ажахынуud хамагһаа сэх ороohо гэхэ гү, али дун хамтадаа 102,2 мянган центнер алтан шаргал шэнииг абаба.

Түрүү колхоз, совхозууд поли дээрэһээ асаргадаһан таряагаа дары сэбэрлэжэ, һалхитуулан хатаахые оролдоно. Тиигэжэ шиигтэй ороohон саг соогоо сэбэрлэгдэжэ хатааг даад, амбаарлагдажа байнхай. Саашадаа суглуулһан таряагаа гутаангүйгөөр дарыдань сэбэрлэжэ хатааха хүдэлмэрээ ургэнөөр ябуулха шухалада тоологдоно.

Байгша ондо силосэй ургамал болохо кукуруза хуряаха ажал республика доторнай өөрөө эрхилэгдэнэ. Хурамхаанай, Түнхэнэй районуудай кукурузаяа эдэ үдэрнүүдтэ сүм хуряагаад байхадань, Загарайн, Прибайкалиин, Хориин, Мухар-Шэбэрэй районууд таригдаһан талмайнгаа ороидоол 23—46 процентыень хуряажа абаба. Харин Сэлэнгын районой колхоз, совхозууд нэгэшье гектэр кукуруза хуряабагүй. Тиимэһээ энэ талаар сагай уларилда шэлтангүйгөөр, ургаа болоhон кукурузаяа хюрууда сохиюлангүйгөөр сүм хуряаха гээшэ мүнөөдэрэй гол зорилго болоно.

Ороohо таряанай, кукурузын ургаса хуряахын хажуугаар хартаабха малтаха хүдэлмэри республикаа доторнай һаянайл эхилэнхэй. Һүүлэй дүнгөөр бүхыдөө таригдаһан 9287 гектарай 828-нь хуряагдажа, дун хамта 81645 центнер хартаабха малтагдаа гэхэ гү, али гектарай дунда зэргээр 99 центнер ургаса абтаба. Яруунын районой ажахынуудта таригдаһан талмайнь тиимэ ехэшье бэшэ һаа, малтагдаһан гектарһаань гектарай дунда зэргээр 156 центнер түмһэн суглуулагдаһан байха юм. Мухар-Шэбэрэй районой 170 гектарай ургаса малтажа, бүхыдөө 19599 центнер гэхэ гү, али гектарай 115 центнер хартаабха хуряаба. Гэрэтэй хамта Зэдын, Загарайн, Захааминай, Хэжэнгын районуудай ажахынуud хартаабха малтаха хүдэлмэрээ үшөө эхилээдүй байнаар.

Овощ суглуулха хүдэлмэри хаа хаанагүй жэгдэ эхилээ гэхын аргагүй. Сентябриин 11-нэй байдалаар 141 гектарай ургаса хуряажа, дун хамта 12353 центнер огородой эдэзн абтаһан байна. Энэнь гектар бүриhөө дунда зэргээр 88 центнер ургаса абтаһан болоно гээшэ. Хойто-Байгалай, Хориин районууд эгээл баян ургаса гэхэ гү, али гектарай 280—250 центнер овощ суглуулжа абана.

Намарай паар хахалха хүдэлмэри ехэл бирагүйгөөр эрхилэгдэжэ байнхай. Энэ жэлдэ ороohото ургамалнуудай оройшог эдэшэнһэнһээ боложо, хуряалгын хүдэлмэриин хэды хожомшог эхилбэшье һаань, намарай паар хахалжа бэлдэхэ арга боломжо ажахы бүхэндэ бии байгаа. Ушарынь хадаа тэжээлэй ургамалнуud хамагһаа урид хуряагдаа ха юм. Тэд сулөөрһэн полинь саг соогоо хахалагдангүй үлэшоо бшуу.

Һүүлэй дүнгөөр эгээл ехэ паар хахалагшадай тоодо ороhон Прибайкалиин район түсэбөө 47 процент, Тарбагатайн районой ажахынууд 44, кабанскынхид 33 процент бэлэүүлээд ябана. Энэ намарай паар хахалха ажалаа захалаагүй районууд үшөөл бии байнаар. Жэшээлхэдэ, Баунтын, Сэлэнгын, Хориин, Хэжэнгын, Яруунын, Баргажанай районуудай колхоз, совхозууд намарай паар хахалха хүдэлмэрээ ехэл унжагайруулахай. Энэ талаар тодорхой хэмжээнүүдые абахаар болонхой.

ҺҮҮЛШЫН ҺҮРИ НЮРУУЛЖА...

Энэ жэлэй үбһэ тэжээл бэлэдхэлгын үедэ бороо хуратай байбашье һаань, Ахын районой «Улаан-Аха» колхозойхид нинтынгээ малда бүдүүн тэжээл гүйсэд бэлдэхые оролдоно.

Саяан уулын хормойдо оршодог Жан-Булаг гэжэ газарта С. Ивановой хүтэлбэрилдэг табан хүнөө бүридэнэн үбнэшэдэй звено хүдэлһэн байна. Эндэ хамтадаа 40 гектар сабшалангай газартай юм. Тэрэнэйнь хахадынь шахуу булан тохой, гүбээ газарнуудта оршоно. Тиимэнээ С. Ивановой звеногойхид үндэр ургаса абаха түсэб урдаа тавбагүйшье һаа, ургаһан ногооень гээлтэ хоролтогүйгөөр, һайн шанартайгаар хуряажа абаха гэжэ зориhон байгаа.

Һаяхан намарай нэгэ дулаахан үдэр нилээд үндэр һүриин хажууда хүдэр шамбай хүбүүд хүдэлжэ байбэ.

— Энэ һүүлшынгээ һүри нюруулжа байнебди. Мүнөө жэлэй ургаса тиимэшье һайн гэхын аргагүй. Бидэ 400 центнер үбһэ бэлдэхэ даабаритай байгаабди. Мүнөө урид шэлан єагсаамжалхада, түсэбтөө нилээд дүтэлхэ байхабди,—гэжэ звеное даагша Сергей Владимирович хөөрөө бэлэй.

Эдэнэр бүхы ажалаа гансал МТЗ-80» түхэлэй трактораар хээ гэжэ тэмдэглэхэ зэргэтэй. Тиимэнээ ехэнхи ажал гараар хэгдэнэн болоно ха юм.

— Үхэр малай намаржаандаа бууха сагынь дүтэлөөд байна. Эдэ һүринүүдээ хорёолхо болоно гээшэ гүт?

— һүринүүднай хуу шарга дээрэ һүрилэгдэнхэй. Тээ тэрэ буусын хорёодо оруулхабди,—гэжэ хубүүд хариусана.

Колхоздо элдэб ажалда хүдэлдэгшье һаа, звеногой гэшүүд тэжээл бэлэдхэлгын халуун үедэ хамтаржа, түрэл ажахыдаа нилээд ехэ туһа хэбэ ха юм. Эдэмнай хэд бэ гэбэл, Т. В. Будаев, Ж. М. Дугаров, Ч. С-Ж. Доржиев, С. С-Ж. Доржиев гэгшэд болоно.

Эдэ үдэрнүүдтэ «Улаан-Аха» колхозойхид таримал ургамалнуудай ургаса хуряалгые амжалтатайгаар ябуулжа байнхай

Г. ДАГБАЕВ,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: С. Ивановой звено һүүлшын һүри нюруулна.

АРЕНДАТОРНУУД УРАГШАТАЙ

Сабшалангай ногооной шэмэ, шанараа доошолуулаагүй байхада, һайн шанартай үбһэ тэжээл ехээр бэлэдхэжэ абаха тэмсэл Яруунын районой «Комсомольский» совхоздо үргэдэнэ. Жэшээлбэл, эндэ В. Степановай хүтэлбэрилдэг арендаторнуудай звено хамагһаа өөдэр үбһэ һүрилжэ шалгараа. Зургаан хүнөө бүридэнэн түс коллектив мүнөө ехэ үбһэ соможе тушааба. Арендээр сабшалангай газар даажа абаһан звеногой гэшүүд хабртаа хубхэнтэһэн хурьһыень сооложо, минеральна утэгжүүлгэ оруулаад, шэмэ, шанартай ногооной үрэнэ таряа юм. Удаань хоёр-гурба дахин уһалаа ааб дэ.

Газарайнгаа үрэжэлые һайжаруулха талаар горитой ехэ хүдэлмэри хэһэн түс звеногой ажал ашаяа харюулаа. Тусхайлбал, мүнөө энэ сабшаланһаань сабшалангай газар даажа абаһан звеногой гэшүүд хабртаа хубхэнтэһэн хурьһыень сооложо, минеральна утэгжүүлгэ оруулаад, шэмэ, шанартай ногооной үрэнэ таряа юм. Удаань хоёр-гурба дахин уһалаа ааб дэ.

Газарайнгаа үрэжэлые һайжаруулха талаар горитой ехэ хүдэлмэри хэһэн түс звеногой ажал ашаяа харюулаа. Тусхайлбал, мүнөө энэ сабшаланһаань гектарай 20 гаран центнер үбһэн хуряагдаа.

Хабартаа арендаторнууд наматашаһан газарайнь уһа хатааха һубаг, ханааб малтаа һэн. Өөһэдөө ухаашалжа хэһэн энэ ханаабынь яһала аша үрэтэй байгаа. Ушарынь хадаа үбһэ хуряалгын эхилтэр сабшалангайнь намаг газарай уһан хүсэд урдажа хатаад байгаа бшуу.

К. СОГОЛОЕВ.

БЭРХЭНҮҮДТА, БУРЯАДАЙ УРАН БЭЛИГТЭН!

ЛЕНИНГРАД. (ТАСС). Буряадай оперо болон баледэй академическэ театрай гастрольнууд Ленинградайхидта ехэ баяр баясхалан түхөөбэ. Улаан-Удэһөө ерэһэн айлшад хахасалгын зүжэг сентябриин 14-дэ ханинарайнгаа сценэ дээрэ — С. М. Кировэй нэрэмжэтэ академическэ театрта табиһан байгаа.

Арбан жэлэй урда тээ Буряад ороной уран бэлигтэн Нева мүрэнэй эрье дээрэ мэргэжэл шадабаряа харуулхадаа, өөһэд тухайдаа һайн һайхан дурасхаал үлөөгөө һэн. Тус коллектив һонирхолтой, зохёохы ажабайдалаар ажаһуунаа гэжэ мүнөө болоhон үүлзалга баталба.

— Театр харагшадай этигэл найдалые харюулаа. Национальна хүсэн түгэс дуунай һүргуулиин байгуулагдажа, амжалтатайгаар хүдэлжэ байһыень тон харюусалгатайгаар хэлжэ шадаха байнабди,— гэжэ Ленинградай искусство шэнжэлэгшэ Лариса Савицкая тэмдэглэбэ.— Эндэ ёно заншалаа гамтай нариннаар сахидаг байна. Харгы замаа һаа эхилжэ байгшад тухай мэдээжэ урашуулгай халуун дулаанаар хэлэхэ, магтаха, тэдэнэртэ туһалха, тэдээгээр омогорхохо ябадал манай театрнуудта ходо ушардаггүй гээшэ. Эгээл тиимэнээ Буряадай театрай вокальна труппа мүнөө үедэ манай орон дотор эгээл хүсэн түгэс, бэлиг шадабаритай байнаниинь дэмы бэшэ.

Оркестртэй, дуушадтай шадамараар хүдэлдэг, үни хада мэдээжэ болоhон зохёолнуудаар дахинаа урмашан баясаха арга олгодог театрай ахамад дирижер В. Рылов үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө. Дирижерой болон театрай онсо өөрынхеерээ, тодо хүрсаар найруулан зохёоhон «Аида» иимэ хүдэлмэриин толотомо гэршэ жэшээ болоно. Сценэ дээрэй үзэгдэлэй үүрые тоохогүй ябадал хадаа хүгжэмэй хүтэлбэриин ажал ябуулгын ориганса дутагдал мүн. Жэшээнь, энэ ушар лэ В. Усовичой «Үүр хираанаар һүни һүнэдэг» гэһэн зүжэгэй удые балартуулһан байха юм.

К. Базарсадаевай, Д. Дашиевай, С. Раднаевай, Г. Шойдагбаевагай үндэр ехэ мэргэжэл шадабаритай, оюун бэлигтэй байһые рецензи бэшэгшэд тэмдэглэнэ. Залуу дуушад Г. Доржиева, В. Гоголь, М. Раднаев гэгшэд һайн талаяа харуулаа.

Шүүмжэлэгшэдэй һанамжын ёноор, О. Игнатьевай найруулан табиһан баледэй зүжэгүүд гүнээгы ухаан бодолтой, өөрын үзэлтэй, бэлиг шадабаритай хореографые нээнэ: классика болон зүүн зүгэй арадуудай хатар, шог зугаа болон философско гүнээгы бодол. Ленинградай хүгжэмшэн Ю. Корнаковой зохёоhон «Джунглиин эзэн» гэһэн зүжэгые тэрэ шадамар бэрхээр найруулан табиһан байгаа. Үйлэ хэрэгүүдэй үлхөөн соо хүнүүд болон ан амитадай хуби заяан, һайн баяр муу юумэн, хара һанаан болон эрэлхэг зориг харуулагдана. Шэнга тэмсэлдэ хүн мүндэлнэ. Дэлхэйн жама ёһые ойлгоходоо, тэрэ өөр тухайгаа ехэ юумэ мэдэжэ абана, тэрэнэй зүрхэ сэдьхэлдэ элдэб һөөдл бодол хүлгэнэ.

Гастролиин түгэсхэлдэ Кировскэ болон Буряадай театрнуудай хоорондохи хани харилсаан тухай хэлсээндэ гар табигдаа. Эдэ бүгдэ хосор коллективэй холбоо барисаае улам бэхижүүлхэ байха гэжэ найданабди. Кировскэ театрай дуушад болон дирижернуудай ханинарайнгаа зүжэгүүдтэ хабаадалсалга, Улаан-Удын залуу артистнуудай Ленинградай сценэ дээрэ мэргэжэлээ дэлгэлүүлгэ зохеохы коллективүүдэй программада ороно. Уран һайханай-үйлэдбэриин мастерскойнууд дүй дүршэлөө хубаалдана.

Хоёр долоон хоног соо үргэлжэлэһэн гастрольнууд зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ, баяр жабхаланта оршон байдалда үнгэрбэ. Һайндэр түхөөһэйнтнай түлөө баяр хүргэнэбди. Буряадай уран бэлигтэн. Дахин үүлзатараа баяртай!

ХОНИШОДОЙ ҮРЮУСАЛГАТАЙ ХАҺА

...эхэ хонидоо искусственна аргаар үрэжүүлхэ харюусалгын түлэг ябажа баиха үедэ олон түрүү бригадаууд хонишод энэ хүдэлмэриеэ эрхимшанартайгаар ябуулдаг...

...республикада жэл бүхэндэ жэншэдгүй эрхим ...дуршэл шадабаритай хонишодой бригадануудта, Жэшээлбэл, байгша ондо Буряад ороной...

...хонишодой бригаданууд эуутан-хонишодой зэрэлдэн байна. Эрхим ажалаарга холуур суурхаһан түлөөлөд, Баргажанай районой Карл Марксын нэрэмжэтэй ахалагша хонишон, Социалис Ажалай Герой Сундуев. Хоринн районой Удын совхозой түрүү бригадын Георгий Бимбаев гэгшэд хамагһаа олон хүрьга абаа...

...Сундуевай бригада байгша ондо 100 бүриhөө 150 хүрьга түлжүүлжэ, хонин бүхэнһөө...

...ондо республикымнай колхоз, совхозуудта бүхы...

...республикымнай ажахынуудта дулаалагдажа бариг...

...фельдшер гү, али зоотехник мэргэжэлтэйшүүл саг...

...дүйрэлдэһэн лэ хүнине томилхо урдын дутагдал...

...хонишодой бригадууд зүүтэй-хонишодой зэрэлдэн...

...Сундуев, Хоринн районой Удын совхозой түрүү...

...Георгий Бимбаев гэгшэд хамагһаа олон хүрьга...

...Д. Н. Б. Сундуевай бригада байгша ондо 100...

...районой эрхимэй эрхим хонишон Г. М. Бимбаев...

...ондо республикымнай колхоз, совхозуудта бүхы...

...республикымнай ажахынуудта дулаалагдажа бариг...

...Эндэ диилэнхидээ хонишодынь техник-үрэжүүлэгшэ...

...эхэ хонидоо искусственна аргаар...

...Тиихэдэ зарим ажахынуудта томодхогдоо...

...фельдшер гү, али зоотехник мэргэжэлтэйшүүл саг...

...Тусхайлбал, техник-үрэжүүлэгшын хүдэлдэ...

...дүйрэлдэһэн лэ хүнине томилхо урдын дутагдал...

...искусственна аргаар үрэжүүлхэдээ, гансаараа...

...район бүхэндэ хонишодой зүблөөн үнгэргэгдэжэ,...

...районуудай хонишод хусын хүргэгдэһэн үрэ...

...предприятинууд хонишодой эндэ дурадхалда...

...бүхэндэ үрид асараад, олон үдэрэй туршада...

...хонишодой бригаданууд түл...

...томо болодог байха юм. Дуршэлтэй хонишод...

...аргаар эхэ хонидоо үрэжүүлхэ хаһадаа...

...гансашье пунктнуудаа сэбэрлэжэ, дулаалаа...

...хонишодой харюусалгатай эмхитэйгээр үнгэргэлгэдэ...

...хонишодой харюусалгатай эмхитэйгээр үнгэргэлгэдэ...

...ороohото болон ороohото-бобово ургамалнууд сабшагдажа, баал болгогдоо гэхэ гү, али бүхы таряалангай 16 процентнь унагаагдаһан байха юм. Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Баргажанай, Прибайкалиин, Кабанскын районуудта бүхы таряанайнь 21-42 процентнь баал болгогдобо. Харин тиихэдэ Загарайн, Захааминай, Хурамхаанай, Тарбагатайн районуудай ажахынуудай ургаса хуряалгаяа һаянайл эхилжэ, баал болгон унагааха хүдэлмэрээ үргэн дэлисгэтэйгээр үшөө эмхидхээгүй байһаниинь гэмшэлтэй.

Эгээл мүнөө үедэ, хура бороогой ороожо, һаад ушаруулжа байһан саргта сабшагдаһан таряагаа үни удаан хэбтүүлэнгүйгөөр ороohонойнь хатан саруу баалнуудаа суглуулжа сохихо гээшэ тон ехэ удха шанартай байна. Иимэ аргаар ажалаа ябуулжа шадабал, таряашад ургасаяа гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряажа абаха, хуряалгын хүдэлмэри эрид түргэдхэхэ аргатай байна бшуу.

Ургаса хуряалгаяа эхинһээ эмхитэйгээр ябуулһан Прибайкалиин, Баргажанай, Хурамхаанай, Кабанскын, Тарбагатайн районууд үнгэрһэн хугасаа соо унагаагдаһан таряанайнгаа хахадһаа ехэнхи хубиень гэхэ гү, али 67—83 процентынь суглуулжа хадаһан байха юм. Тиин гэһээ Сэлэнгын, Яруунын, Хориин районуудай колхоз, совхозууд сэбшагдажа бүрэл болгогдоhон таряанайнгаа ороohоол 16—28 процентыень суглуулжа сохибо. Энэ үрэ дун юу гэршэлнэб гэхэдэ, эдэнэр намарай энэ һайхан саргта гээгдэлдэ орожо ябана ха юм.

Байгша ондо хаа хаанагүй ган гасуурай болоhон дээрэһээнь ургаса урда жэлнүүдэйхиһээ нилээд муу байна. Һүүлэй мэдээгээр республикин ажахынуудта дун хамта 360,1 мянган центнер ороohо таряан сохигдожо, амбаарлагдаба. Энэнь гектарай дунда зэргээр 14,7 центнер абтажа байһан болоно гээшэ. Эгээл баян ургаса хуряагшадай тоодо оролсоhон Баргажанай таряашад даб дээрэ гектар бүриhөө дунда зэргээр 20,8 центнер, хурамхаанайхид 20,1, түнхэнэйхид 20 центнер ургаса суглуулжа байна. Ургаса хуряалгын эхилһэнһээ хойшо Кабанскын районой ажахынуud хамагһаа сэх ороohо гэхэ гү, али дун хамтадаа 102,2 мянган центнер алтан шаргал шэнииг абаба.

Түрүү колхоз, совхозууд поли дээрэһээ асаргадаһан таряагаа дары сэбэрлэжэ, һалхитуулан хатаахые оролдоно. Тиигэжэ шиигтэй ороohон саг соогоо сэбэрлэгдэжэ хатааг даад, амбаарлагдажа байнхай. Саашадаа суглуулһан таряагаа гутаангүйгөөр дарыдань сэбэрлэжэ хатааха хүдэлмэрээ ургэнөөр ябуулха шухалада тоологдоно.

Байгша ондо силосэй ургамал болохо кукуруза хуряаха ажал республика доторнай өөрөө эрхилэгдэнэ. Хурамхаанай, Түнхэнэй районуудай кукурузаяа эдэ үдэрнүүдтэ сүм хуряагаад байхадань, Загарайн, Прибайкалиин, Хориин, Мухар-Шэбэрэй районууд таригдаһан талмайнгаа ороидоол 23—46 процентыень хуряажа абаба. Харин Сэлэнгын районой колхоз, совхозууд нэгэшье гектэр кукуруза хуряабагүй. Тиимэнээ энэ талаар сагай уларилда шэлтангүйгөөр, ургаа болоhон кукурузаяа хюрууда сохиюлангүйгөөр сүм хуряаха гээшэ мүнөөдэрэй гол зорилго болоно.

Ороohо таряанай, кукурузын ургаса хуряахын хажуугаар хартаабха малтаха хүдэлмэри республикаа доторнай һаянайл эхилэнхэй. Һүүлэй дүнгөөр бүхыдөө таригдаһан 9287 гектарай 828-нь хуряагдажа, дун хамта 81645 центнер хартаабха малтагдаа гэхэ гү, али гектарай дунда зэргээр 99 центнер ургаса абтаба. Яруунын районой ажахынуудта таригдаһан талмайнь тиимэ ехэшье бэшэ һаа, малтагдаһан гектарһаань гектарай дунда зэргээр 156 центнер түмһэн суглуулагдаһан байха юм. Мухар-Шэбэрэй районой 170 гектарай ургаса малтажа, бүхыдөө 19599 центнер гэхэ гү, али гектарай 115 центнер хартаабха хуряаба. Гэрэтэй хамта Зэдын, Загарайн, Захааминай, Хэжэнгын районуудай ажахынуud хартаабха малтаха хүдэлмэрээ үшөө эхилээдүй байнаар.

Овощ суглуулха хүдэлмэри хаа хаанагүй жэгдэ эхилээ гэхын аргагүй. Сентябриин 11-нэй байдалаар 141 гектарай ургаса хуряажа, дун хамта 12353 центнер огородой эдэзн абтаһан байна. Энэнь гектар бүриhөө дунда зэргээр 88 центнер ургаса абтаһан болоно гээшэ. Хойто-Байгалай, Хориин районууд эгээл баян ургаса гэхэ гү, али гектарай 280—250 центнер овощ суглуулжа абана.

Намарай паар хахалха хүдэлмэри ехэл бирагүйгөөр эрхилэгдэжэ байнхай. Энэ жэлдэ ороohото ургамалнуудай оройшог эдэшэнһэнһээ боложо, хуряалгын хүдэлмэриин хэды хожомшог эхилбэшье һаань, намарай паар хахалжа бэлдэхэ арга боломжо ажахы бүхэндэ бии байгаа. Ушарынь хадаа тэжээлэй ургамалнуud хамагһаа урид хуряагдаа ха юм. Тэд сулөөрһэн полинь саг соогоо хахалагдангүй үлэшоо бшуу.

Һүүлэй дүнгөөр эгээл ехэ паар хахалагшадай тоодо ороhон Прибайкалиин район түсэбөө 47 процент, Тарбагатайн районой ажахынууд 44, кабанскынхид 33 процент бэлэүүлээд ябана. Энэ намарай паар хахалха ажалаа захалаагүй районууд үшөөл бии байнаар. Жэшээлхэдэ, Баунтын, Сэлэнгын, Хориин, Хэжэнгын, Яруунын, Баргажанай районуудай колхоз, совхозууд намарай паар хахалха хүдэлмэрээ ехэл унжагайруулахай. Энэ талаар тодорхой хэмжээнүүдые абахаар болонхой.

СЕМИНАР ҮНГЭРГЭГДЭБЭ

...хэгэрэлэй байдалтай партийн горкомуудтай үзэл суурьтай секретарьнарай, ...дуудые дааг...

...библиотекарьнуудэй ...семинар болобо. Түрүүшэй үдэр ...ай политическэ ...системые хубилгалые бүри гүнзэгэй ашаг үрэ...тухай политическэ ...байшаниие дааг...ковой элидхэл шэ...тэдэнэр эмэ асуу...шэн хэлсэнэй. Нарадалгуудаа ооуулгаа...горкомууд болон ...секретарьнар ...удэртөө КПСС-эй Кабанскын райкомой хүдэлмэриин дүй дүршэлтэй танилцаһан байна, тиихэдэ парткабинетүүдые дааг...партийн Железнодорожно райкомой, локомотивна депогой, хүүргэнүүдэй түмэр хэрэгсэлнүүдэй заводой партийнэ кабинетүүдэй хүдэлмэриитэй танилцаа.

«СССР-эй арадай депутадуудай һунгалтын дүнгүүд болон РСФСР-эй, Буряадай АССР-эй, нютагай Советүүдэй арадай депутадуудые һунгаха һунгалтада бэлдэхэ талаар партийна организациннуудай бэлэүүлхэ зорилгонууд» гэһэн асуудалаар «тухэреэн стол» үнгэргэгдээ. Тэрэниие Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй эмхидхэлэй таһагые дааг...шо В. Ч. Нимаев хүтэлбэрилөө.

МИД-эй ХЭБЛЭЛЭЙ ТҮБТЭ

Стратегическэ добтолхы буу зэбсэгүүдые 50 процентээр хороохо тухай мүнөө зохёогдожо байһан договорой баталагдан абтатар, иимэ буу зэбсэгүүдые хинаха «туршалгата» хэмжэнүүдые бэлэүүлхэ тухай асуудал Холбоото Штадуудта табигдажа байна. Американ үүсхэлдэ совет тала харюу үгэнэгүй гэхэ мэтэ мэдүүлгэнүүд хэгдэнэ.

Бодото дээрээ энэ талаар ушар бэйдал ямар гээшэб гэһэн асуудалаар ээлжээтэ брифинг Москвада үнгэргэгдөө. СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын мэдээсэлэй захиргаанай начальник Г. И. Герасимов тэрээн дээрэ үгэ хэлэбэ. Стратегическэ добтолхы буу зэбсэгүүдые хороохо тухай хэлсээнэй баталагдан абтатар, хиналтын зарим хэмжэнүүдые туршажа үзэхэ гэһэн һанал бодол совет тала хэдэн жэлэй урда тээ гаргаа һэн. Холын зайда буудагдаха ядерна далита ракетэнүүдэй тоос хизаарлаха зорилготойгоор хүндэ бомбардировщигуудые хамтараа хинахые дурадхагдаһан байгаа. Сэрэгэй корабльнууд дээрэ ядерна буу зэбсэгэй байлгагдаһанай түлөө холоhоо хиналта тогтоохо онол арганнуудые хамтараа туршажа үзэхые дурадхагдаа һэн.

Польшодохи бэйдал хадаа энэ брифингын ээлжээтэ асуудал болобо. Адли тэгшэ эрхын, бэеэ дааһан байдалай гол ёһонуудаар харилсаа тогтоохо гол ёһонуудаар Советскэ Союзтай харилсаа тогтоохо хүсэлэнтэй байһан тухайдаа Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ Т. Мазовецкий сэдьхэлээ ханангяар мэдүүлэ.

США-һаа һайн мэдээсэл абтаа. «М. С. Горбачевтой бүтэмжэтэй һайн харилсаа тогтоожо», хубилган шэнэдэлгын политикыень дэмжэхэ тухай президент Дж. Бушай Москвада хэһэн мэдүүлгые зүбшэн хэлсэһэн байгаа. «Советскэ Союзда бэлэүүлэгдэдэг хубилалтанууд амжалта туйлаха бейка гэжэ американ арад тооло...».

Гадаадын ороонуудһаа зугадаһан хүнүүдые 1990 ондо угтажа абаха тухай асуудал Америкын конгресс дээрэ зүбшэн хэлсэгдэнэ.

(ТАСС).

Эдеэ хөолой программа—бүгэдэ арадай хэрэг

БЭЛЭДХЭЛЭЙ ХҮДЭЛМЭРИ ҺАЙЖАРУУЛХА

Эрхэтэдэй хубиин ажахыда үйлэдбэрилэгдэдэг худөө ажахыһ продукци бэлэдхэлгэ ба худалдалга Эдеэ хоолой программа бэелүүлгын гол шухала хубинуудай нэгэн болоно.

Энэ талаар манай район доторой байдалые хаража үзэбэл, хубиин үхэр малай болон гахайн тоо толгой жэлһэз жэлдэ олон болоно гэхэ хэрэгтэй. Гүрэнэй амбаарта оруулагдаг бухы мяханай хэмжээнэй 42 процентнь мүнөө хубиин ажахынуудһаа ороно.

Захааминай бэлэдхэлэй конторо, районой совхозууд болон Зэдын продснаб зонһоо мяха худалдажа абадаг юм. Районоймнай байгаалиин онсо шэнжэ хэрээда өбтажа, мяха бэлэдхэхэ худэлмэри түхэреэн жэл соо эмхидхэгдэдэг гээшэ. Тиигэбэшье сентябрь—октябрь һарануудые мяха бэлэдхэхэ талаар гол хөнамнай гэжэ тоолодогбди. Юундэб гэхэдэ, энэ үедэ үхэр мал эгээл тобир тарган, һайн байдаг юм. Харин гахайнууд одоол хаанашье хадаа түхэреэн жэл соо үүсэлэгдэдэг гээшэ. Зүгөөр эдэнэймнай тоо бухэли район соо 2 мянга гаран лэ болодог даа. Һүүлэй жэлнүүдтэ гахайн эдихэ холимол тэжээлэй дутамагүй болоһонһоо хойшо рэйон соомнай тоо толгойнь ургажа байна.

Тиихэдэ зоной хубиин ажахынуудһаа үлүү гараһан һу худалдажа абанабди. Бухы һүнэймнай хэмжээндэ тэрэ дөб дээрээ миил 2 процент болоно.

1987 онһоо хойшо район соомнай хонидой тоо толгой хорожо, зонһоо тушаагдажа абтаха ёһотой ноһоной түсэб дүүргэгдэхээ болёод байна. Тоо толгойн үсөөрхэ бүри ноһоной түсэбэй дээшэлхэнь гайхалтай юм. Хэрбээ 1987 ондо хонин бүриһөө 3,5 килограмм нооһо хайшалха гээд түсэблэгдэһэн байгаа һаа, 1988—1989 онуудта тэрэ 5 килограммда хүргэгдөө һэн. Харин тиихэдэнь ниитын хонидой толгой бүриһөө 2,2-һоо 2,5 килограмм хүрэтэр түсэблэгдэһэн байна. Энэ жэлдэ АПК бухы совхозуудтаа үмсэһөө өөһэдөө нооһо худалдажа абаха даабари үгөө. Тиихэдэнь бэлэдхэлэй конторын хубида нилээд бага хуби хүртэхэ юм бэзэ. Энэ жэлдэ тэдэнэр түсэбтэ даабариингаа 56,4 процентынь лэ бэлэдхээд байна.

Районо Совет болон ажахын зүргаанууд эрхэтэдэй хубиин ажахы хүгжөөхэ хэрэгтэ нилээд ехэ анхаралаа хандуулдаг болонхой. Зондо жэл бүри үхэр мал, хонин худалдагдана. Жишээлхэдэ, районой совхозууд 1983 ондо зондо 649 үхэр мал, 1888 хонин худалдаа. Энэ тоое 1985 оной-хитой сасуулбалнай, тус тустаа 166, 210 процент болоно. Мал барюулхын тула зониие малай эдихэ тэжээлээр хангаха шухала. Тиин ороһоо тарган, үбһэн, һолоомо, холимол тэжээл үгтэнэ, сабшаган таһалагдана.

Зоной хубиин ажахынуудһаа худөө ажахын продукци худалдажа абаха асуудал арадай депутадуудай райсоведэй гүйсэдкомой заседакинууд дээрэ нэгэнтэ бэшэ харагдажа, райпотребсоюзэй, тэрэ тоодо бэлэдхэлэй конторын материально-техническэ үндэһэ һуури һайжаруулха талаар хэмжээнүүд харааладаһан байна.

Тиин Шара-Азарга, Улэгшэн, Санага һууринуудта бэлэдхэлэй универсальна пунктнууд баригдаа һэн. Малай байра түхэрхэ дуратай хүнүүдтэ гэжэ барилгын материал худалдаха 5 сарай, 2 магазин, Закаменск хотодо «Сельхозпродукты» магазин нээгдэнхэй. Цахирта овощ хадагалха газар баригдажа байна.

Зонһоо худөө ажахын продукци худалдажа абалга нютагай Советүүдэй гүйсэдкомуудай хүсөөр бэелүүлэгдэдэг гээшэ. Тэдээндэ даабари үгтэдэг, Нютагай Совет даабарияа дүүргэхын тула эмхидхэлэй бухы худэлмэри бэелүүлхэһээ гадна хиналта хэдэг, худэлмэрилэгшэдынь айл бүхэнөөр ябажа, хэлсээ баталдаг байха юм. Байгша оной августын эсэс бүгаар 4177 айлай 3321-дэнь ябажа, 2930 хэлсээн баталагдаһан байна.

Һүүлшын гурбан жэлэй турша соо ганса бэлэдхэлэй конторын хүсөөр зонһоо 1134 тонно мяхан (үүсэлэгдэһэн), 541 тонно хартаабта худалдагдажа абтаһан байна. Тиихэдэ һу бэлэдхэлгэшье зарим тэды һайжарна. Хэрбээ 1986 ондо 15 тонно абтаһан һаа, удаадахи жэлдэнь 48,5 тонно, үнгэрэһэн жэлдэ 62,5 тонно бэлэдхэгдэһэн болоно.

Тиигэбэшье түрүүшээр хараха янзада яһала юумэн хэгдэһэн шэнги, хэгдэнгэшье гээшэ аб даа. Зүгөөр мал ажалай продуктнуудые зонһоо худалдажа абаха хэрэгтэ дутуу дундэнууд яшаха бэлэй. Эдэмнай гэхэдэ, худөө ажахын продукци бэлэдхэхэ хэрэгтэ, яахын аргагүй шухала хэрэгтэй холодильник дутажа зобооно. Тиимэһээ илангаяа зунай үедэ мяхэ абалгемнай хэмжээтэйхэн болоно бшуу. Магазинуудтамнай зундаа мяха хараагүйт. Хэрбээ хэн нэгэн мяхэ гаргаа һаа, тэрэнээ өөһэдөө худалдана.

Хоёрдохёор, бэлэдхэлгэмнай гол түлэб совхозой хүсөөр бэелүүлэгдэнэ. Юундэб гэхэдэ, бэлэдхэлэй пункт зонһоо һу худалдажа абаад, һүнэй заводто абажажа тушааха транспорттүй юм. Транспорттай байгаа һаа, һу ехээр бэлэдхэхэ арга боломжо, нөөсэшье бии.

Гурбадахяар хадаа, зоной ажалуудэг газар бүхэндэ бэлэдхэгшэ хэрэгтэй ааб, олдоодогүй. Энэ бэһэл муугаар нүлөөлнэ гэхэ хэрэгтэй.

Саашань хэлэхэдэ, һүүлэй үедэ худөө ажахын продукци элбэгээр бэлэдхэхын тулада зондо тон шухала, хомор эд барааа андалдаан болгожо наймаалдаг арга бии болонхой гээшэ. Тезд иимэ эд барааһай жэл бүхэндэ хомор боложо байһан сагта энэ арга бэеэ хэрюулхаяа болижо байна хэбэртэй. Зон юу өбаха гэжэ мяха, нооһоёо тушааха болоноб? Бүгэдыень өөһэдтөө үлөөнэ ха юм.

Район соомнай саад болон огород эрхилэлгээр «Горняк» гэжэ хамжаан эмхидхэгдэнхэй. Тэрээндэ хаягдашаһан шахуу 225 гектар газар үгтөө һэн. Тиихэдэ зонойнгоо өөһэдөө овощ, хартаабха, жэмэс таридаг, бэлэдхэдэг болохынь тулада 1 мянган шахуу гектар газар таһалжа үгөө һэмди. Тиихэдэмнай зон үлүү гараһан юумэе наймаанда гаргаха жэшээтэй ха юм. Хүхүүд август һара соо ганса 700 килограмм эрхим шанартай помидор, 400 килограмм үгэрсэ, 500 килограмм хартаабха, 70 килограмм морхооб, 65 килограмм һонгино, тиихэдэ 40—50 килограмм укроп, редис, петрушка гэхэ мэтын ногоон эүйлнүүдые худалдаһан байна. Тезд эдэ бүгэдые ганса Зэдын продснабай бэлэдхэһэниинь халагламаар юм. Жэмэс болон овощ шанаржуулха цехгүй дээрэһээ районоймнай худөө ажахын продукци бэлэдхэхэ эмхи хооһоор үлөө. Бэлэдхэлэй пунктын материально-техническэ үндэһэ һууринь муу, байгаа түүхэй эдээшье шанаржуулха аргагүйдэнэ.

Харин мяхан мяхаһай комбинадта шанаржуулагдадаг. Тиихэдэ комбинадай хүсэн багададаг байна. Колбаса үйлэдбэрилгэ 1986 ондо 10 тонно байһаа, мүнөө 70 гаран тоннодо хүрөөшье һаа, зоной хэрэглэмжэ хүсэд хангажа шаданагүй. Тиимэһээ ройон соо байгаа бухы хүсэеэ элсүүлжэ, райпотребсоюзай үндэһэ һуури дээрэ продукци шанаржуулха хүсэнүүдээ тургэн хүгжөөхэ ушартай болонобди. Тиигэхын тула Захааминай арадай депутадуудай районо Советэй гүйсэдком, районой эд хэрэглэгшэдэй холбоон худөө ажахын продукци бэлэдхэхэ ажал ябуулгаяа һайжаруулхын тулада бодото хэмжээнүүдые абана.

В. ЛАПТЕВ.
Захааминай райсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ.

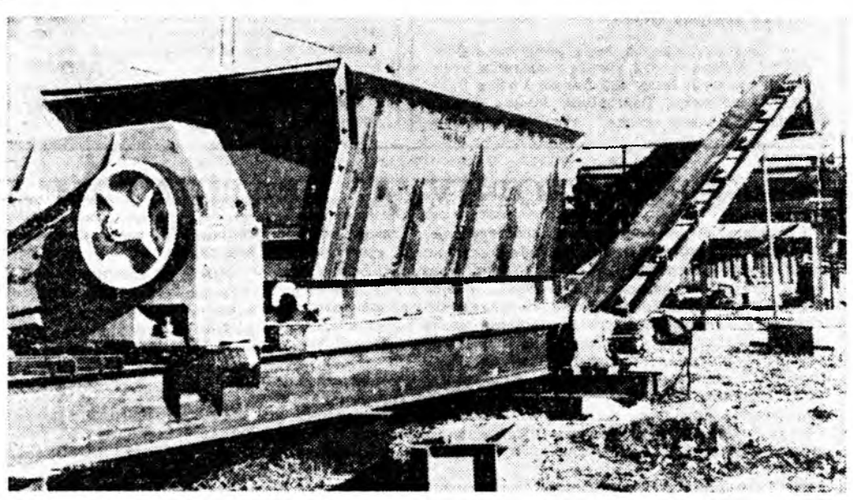

Национальна политикын талаар КПСС-эй платформын проектые зүбшэн хэлсэ

ТҮРЭЛ ХЭЛЭЕЭ АБАРХА ГЭБ

ЭНЭ ШУХАЛА документнүүд үни зохёогдожо, олониитын үзэмжэдэ табигдаһан байгаа һаань, нацинуудай, элдэб үндэһэ яһатанай хоорондохи харилсаануудта мүнөө үзэгдэжэ байгаа муу муухай зүйлнүүд үгышье байхадаа болохо һэн. Манай Эхэ ороной зарим арадуудай дунда боложо байһан үйлэ хэрэгүүд хүн бүхэнэй һанаа зобоохо ёһоороо зобооно. Национальна политикын талаар зүб хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлэ һаамнай, манай ороной мүнөөдэрэйшье, мүн баһа ерээдүймнай хүби заяан, амгалан тайбан ажаһуудал сэхэ дулдыдаха юм гэжэ хүн бүхэндэ эли ааб даа.

Партиин платформын проект соо автономито республикануудай эрхэ тухай юрэнхы үгэнүүдээр, тон багаар хэлэгдэнхэй. Тиимэһээ ямар эрхэтэй байхыень тон тодорхойгоор проект соо хараалха байгаа.

Гэбэшье СССР дотор ажаһуудаг арадуудай хэлэн тухай асуудалаар проект соо иигэжэ хэлэгдэнэ: **«СССР-эй арадуудай хэлэнүүдые саашадань бухы тээнэнь хүгжөөхэ гээшэ тон ехэ удха шанартай хэрэг болоно».** Эндэ иигэжэ тон зүб тэмдэглэнэниинь хүн бүхэнэй һанаа сэдьхэлдэ баяр түрүүлнэ гээшэ ааб даа.

Манай нютаг зоной үндэһэн хэлэнэй хаягдашоод шахуу, хүшэр хүндэ байдалда байһан тухай олон тоото дутуу дундануудые «Буряад үнэн» газетын нюурнуудта элишэлхэһээ гадна, саашадань хайшан гэжэ энээниие усадхажа, хэлэеэ хүгжөөхэ талаар яһала олон һанамжанууд, дурадхалнууд ороһон ааб даа. Үшөө суглаа зүблөөн дээгүүр яһала хөөрэлдэнэн байна. Эдэ хөөрэлдөөнүүдһээ, һанамжа, дурадхалнуудһаа ондоо ямаршье хэмжээ ябуулганууд манай республикын Верховно Советдэй зүгһөө бэелүүлэгдээгүй байһаар гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй. Тиимэһээ манай республикын засагай дээдын зургаануудай дарганар өөһэдөө үндэһэн хэлэеэ мэдэдэггүй дээрэһээ буряад хэлэеэ хүгжөөхэ хэрэгтэ ямаршье анхарал хандуулдаггүйһөө гадна, дүлии балай болошоод һууна гээшэ гү гэжэ заримдаа һанагдаха юм. Юрэдөө, үндэһэн хэлэмнай бухы ажабайдалтаймнай нягта холбоотой, эхин һабагшань болодог гүб даа.

Манай буряад арадай зарим түлөөлэгшэнэр үндэһэн хэлэеэ мэдэдэгшье һаа, буряадараа дуугархаяа гү, али хөөрэлдэхэеэ «эшэдэг» хаш. Энэмнай өөһэдыгөө хүндэлдэггүй ябадал болоно. Тиихэдэ ород болон бэшэшье үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэнэрэй буряад хэлэ яһала һайкаар мэдэдэг байһые гэршэлһэн баримтануу олон олдожо болохо. Тезд буряад хүн байгаад, өөрынгөө түрэл ёрадай гү, эхэ эсэгынгээ үүраг хэлые юундэ мэдэнгүйб?

Үндэһэн хэлэеэ мэдэхэгүй буряад хүн өөрынгөөшье, бусадшье арадуудай соёлой үнэтэй сэнтэйе, гоё һайханиие хүсэд дүүрэнээр сэдьхэлдээ хэзээшье хадуужа абажа шадахагүй!

Үндэһэ яһатанай хэлые **гүрэнэй хэлэн** гэжэ мэдэрхэ асуудал — республикануудай өөһэдынь шидхэхэ хэрэг гэжэ платформын проект соо хэлэгдэнэ.

Хэрбээ манай арадай үндэһэн буряад хэлые республика дотороо гүрэнэй хэлэнэй эрхэтэй болгоо һаамнай, арадууд хоорондын холбоо барисаануудые бэелүүлдэг ород арадай хэлэнтэй адли тэгшэ хэрэглэгдэжэ, ниитын ба соёл болбосоролой зорилгонуудые бэелүүлхэ талаар тон ехэ үүргэ дүүргэхэнээ гадна, педагогическа болон бүсадшье асуудалнуудые шидхэхэ хэрэгтэ һайн нүлөөтэй болохо һэн гэжэ һанагдана.

Партиин ЦК-гай платформын проекттэй дашарамдуулан, манай Буряадай автономито республика соо үндэһэн хэлэеэ бодотоор хүгжөөхын тула иимэ дурадхалнуудые оруулнаб:

1. Буряад хүн бүхэн үндэһэн хэлэеэ заатагүй шудалха уялгатай гэһэн Указые Буряадай АССР-эй Верховно Совет гаргаха ёһотой. Бодото дээрэнь энээниие дүүргэхэ хэмжээ ябуулгануудые хараалха, дүүргэлтыень саг үргэлжэ хинаха байна.

2. Үндэһэн хэлэеэ республика соогоо гүрэнэй хэлэнэй эрхэтэй болгоод, ород арадай хэлэнтэй адли тэгшээр үндэһэн буряад хэлэн дээрэ хэрэгэй саарһануудые яөуулха тухай асуудал республикын Верховно Советдэй Указаар шидхэхэ. Иимэ Указ үндэһэн хэлэнэймнай хүгжэхэ хэрэгтэ һайн нүлөөтэй байха.

3 Соёлой эмхидые ажахын тоо... ха гээшэ ехэ... Арадай съезд дээрэ ак... академик Лихаче... Эгээл тэрэ үүш... республикын... Буряадай комой... гөөр хангажа, ам... до оролдоһоонь... той. Тиигэжэ бүр... олоор гараха ... то дээрэнь бэ... тоото хүн зоной... хэлэеэ шудалха... ха болоно.

4. «Буряадай... болон аймагуу... газетэнүүдые б... гаар газетэнүүд... налистнуудайнь... рюулһан мүнгө... рарка жасаар х... республикын... бэелүүлхэ ёһото...

Дээрэ дурсаг... дые бэелүүлэ... һэн хэлэеэ, со... лоо хүгжөөхэ... тон ехэ туһа б...

Бадма Ц...
Буряа...
Һүргуулийн г...

ШЭНЭ ЗАВОД БАРИГДАНА

Чисаанын совхоз Хэжэнгын районой түрүү ажахынуудай нэгэн юм. Үнгэрэгшэ жэлдэ совхозой худэлмэришэд 1 миллион 800 мянган түхэриг ашаг олзо абаһан байна. Иигэжэ хүн зоной һуудал байдалые һайжаруулха, байрын гэрнүүдые, социальна бусад объектнүүдые бариха арга боломжо олгогдоно. Худэлмэришэдтэ гэрнүүдые бариха хэрэгтэ совхозой хүтэлбэрилэгшэд тон ехэ анхарал хандуулна. Тиин үнгэрэгшэ жэлэй туршада эндэ байрын 20 гэр баригдажа, совхозой малшад байра бэйделаа һайжаруулаа һэн.

Барилгын элдэб материалнуудаар һайнэр хангагдаад байгаа һаа, совхозой барилгашад олон сбъектнүүдые ашаглажа шадаха һэн. Тезд хүрээдэмэл материалнууд, хирпиисэ олоор дуталдажа, тэдэнэртэ ехэ һаад ушаруулдаг байгаа. Тиимэһээ өөһэдын хирпиисын завод бариха гэжэ шиидэһэн юм. Энэ үедэ иимэ завод бариха мүнгэ зөөритэйшье болоо. Иигэжэ районо соогоо түрүүлэн хирпиисын завод барижа эхилһэн байна. Хирпиисэ үйлэдбэрилхэдэ хэрэгтэй шабар болоод бусад материалнууд элбэг хүрэхөөр эндэ биш юм. Тус завод жэлдээ 300 мянган хирпиисэ үйлэдбэрилхэ хүсэ шадалтай.

Д. Ш. Гармежаповай хүтэлбэрилдэг бригада шэнэ заводой барилга хэнэ. Бригадын гэшүүд Доржо Доржиев, Найдан Дашиев болон бусад үрэ бүтээсэтэйгээр хүдэлнэ. Заводой барилга дүүргэхэ дүтэлэнхэй. Эндэ тодхогдоһон түхеэрэлгэнүүд һаяын сагта худэлгэдэжэ туршагдаха юм. «Агропромэнергын» Чисаанын участогай худэлмэришэд Анатолий Цыденов, Владимир Максимов гэгшэд түхеэрэлгэнүүдые хабсарган тодхоно. Тэдэнэрэй хэлэһэнэй ёһоор эндэ хабсаргадаха зарим түхеэрэлгэнүүд үшөө асарагдаагүй байнаар. Тиин дуталдаһан түхеэрэлгэнүүдые тодхоһоной һүүлээр завод ашаглагдажа эхилхээр хараалагдана. Иигэжэ совхозой барилгада хэрэгтэй материал үйлэдбэрилэгдэжэ эхилхэ юм.

Гадна совхозой худэлмэришэд хубиин гэрнүүдые барика. Тэдэнэрэй гэр бариха хэрэгтыень урмашуулан, совхоз мүнгэ зөөри урьһаар үгэнэ.

— Иимэ хүнгэлэлтэнүүдые хэхэдэнь, гэр бариха дуратайшуул олошороо,— гэжэ совхозой партийна организацийн секретарь Булад Цыдыпович Буянтуев хөөрэнэ. — Бишье өөртөө гэр барижа эхилээб. Харин хирпиисэ дуталдажа, барилгадамнай һаад ушаруулна. Өөһэдөө хирпиисэ үйлэдбэрилдэг болоходоо, барилга түргэдхэгдэхэ. Заводто худэлжэ шадаха хүнүүд нютагтамнай олдоо.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: шэнэ завод баригдана; хабсаргашад А. Цыденов (дээрэ), Д. Доржиев (зүүн гарһаа), В. Максимов.
С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

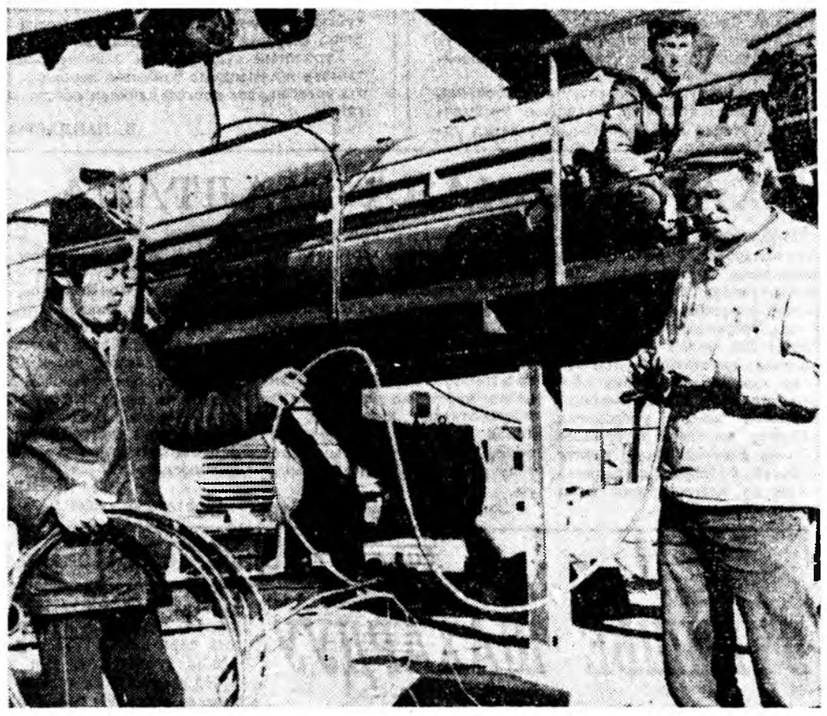

«Худөөгэй барилга хүгжөөхэ тухай» гэһэн статья тушаа

ШАНАРАЙ ТҮЛӨӨ

— Нёдоондо жэлэй турша соо манай Хориин тоһоной заводой коллектив яһала амжалтатайгаар худэлжэ гараа юм. Дүн хамтадаа 1527 мянган түхэригэй эдеэ хоол гүрэндэ тушаагдаа һэн. Энэмнай түсэбөөр хараалагдаһанһаа 199 мянган түхэригөөр ехэ болоно гээшэ. Гадна үйлэдбэрилэн гараһан продукциимнай шанар дээшэлээ гэхэдэ, алдуу болохогүй. Энэ талаар бага бэшэ худэлмэри хэгдэнэ, саашадаашье хэхэ юумэмнай ехэ байна,—гэжэ тоһоной заводой директор Б. Ц. Цырендоржиев хөөрэнэ.

Энэ заводой коллектив 20 шахуу хүнһөө бүридэнхэй. Тэдэнэр бултадаа худэлмэридео ханамжатайгаар хандадаг хүнүүд. Үнгэрэгшэшье, энэ жэлэйшье хугасаада үйлэдбэриин жаяг жүрам хазагайруулһан ушарнууд нэгэтэшье дайралдаагүй.

— Мүнөө жэлдэшье нёдондонойхиһоо муу бэшээр худэлжэ байнабди. Түрүүшын хахад жэлэй туршада үйлэдбэрилһэн 807 мянган түхэригэй продукци тушаагаабди. Энэмнай хараалагдаһанһаа 18 мянган түхэригөөр дээшээ болоно,—гэжэ заводой ахамад экономист Александра Очировна Сахияева хэлэнэ.

— Мүнөө Дээдэ-Тайлсын совхозой Доодо-Голой, Удын совхозой фермүүд һу асарһан автомашинанууд хүрэжэ ерээд байна. Тэндэнэ асарагдаһан һүнэй шанар яһала һайн. Һүнэйнь тоһолиг 3,9—4,0 процент хүрэнэ,—гэжэ Надежда Алексеевна Андреевская хэлэбэ.

Надежда Алексеевна арбан жэлэй саада тээ Улаан-Удэ хотын механико-технологическа техникум дүүргээ юм. Тэрэ гэһээр тоһоной заводто худэлнэ. Яһала баян дүршэлтэй болонхой. Тебан жэлэй саада тээ ахалагша мастераар томилогдоһон байна. Заводой онһоон техникые үндэр бүтээсэтэйгээр ашаглаха хэрэгтэ онсо анхаралаа хандуулдаг юм.

— Ажахынуудһаа ерэһэн һүнэй шанар заримдаа муушаг байхаяа һанадаг. Энэ зүндаа «Георгиевский» совхозой Лашагын фермэһээ муу шанартай сагаан эдеэн гурба дахин эльгээгдэ бэлэй. Сэхыень хэлэхэдэ, тус ажахын мэргэжэлтэд һүнэй шанарые һайжаруулгада анхарал багаар хандуулна,—гэжэ лаборант Галина Сергеевна Семеноватай хөөрэлдэхэдэмнай мэдүүлээ һэн.

— Удэрэй турш... тнөө һүн ажахы... дана гээшэб?— Алексеевнаһаа... тэрэ иигэжэ х... — Һүүлэй үе... абтанагүй. Үсэгэ... хуу тонно һүн... нэймнай 14 ... Улаан-Удэ хоты... надта эльгээгдэ... нуудай туршада... шаан абалга ехэ... үедэ удэшэ ороо... дэлхэшье ушар... тэрэ хэлэбэ.

Һу сэбэрлэн... һон техникые... га Васильевна... прессорщик Се... Семенов гэшэ... лаһан амжалтэ... бита оруулна, ... гараа жэлэй ... худэлнэ. Уялга... гаар бэелүүлдэ... һан техникээ... тэн байлгадаг...

Заводой хам... никые ашаг... гэдэ хөбсаргаг... жит Гыбенович... хубита бага б... хөрнай одоол... юм даа гэдэ... Тэрэньшье зүб... бенович һонюу... гон даруу өбэ... дэл эзэгээрэ... нүхэдтөө туһа... додоо".

— Манай ко... лэй ветерануу... Тэдэнэй дундаа... хайловна Семе... солоо хэлэмэ... нэлэтэй болож... гараганшье һа... тив дотороо... лэдбэри дээрэ... харуулһаар.— гэ... мэд технолог... на Банзаракцае...

Ахамад техно... ехэ юм бэз... гаргажа байһа... лон хамаг... хойноһоо хина... ниие шалгажа... коллективэйнгэ... дэ түрүү дүй... рүүлхэ ябада... үзүүлхэ гэхэ м... мэнүүд ороно.

Хориин тоһо... лектив урдаа... рилгонуудые з... лүүлхэ хэрэгтэ... далаа зорюулн...

ХОЁР ҺАРААР УРИДШАЛАН...

Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай коллектив энэ жэлэй эхиньһээ оролдосотой һайнаар худэлжэ, районой, республикын өөрынгөө бүлэгэй промышленна предприятинуудай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ шалгарна. Ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримаар худэлхэдөө, ажалай бүтээсэ эрид дээшэлүүлһэн, худэлмэриин шанар һайжаруулһан байна. Гүрэнэй предприяти тухай СССР-эй хууляар олгогдоһон эрхээ хэрэглэн, үйлэдбэриин олонхи подразделениинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдые өөһэдынгөө дундаһаа шэлэн һунгаа. Онсолходо, бригадирнуудһаа эхилээд, комбинадай директор хүрэтэр иимэ гуримаар һунгагдаһан юм. Иигэжэ эдэбхи үүсхэл гаргажа худэлхэдөө, үйлэдбэриин үндэр дүнгүүдые туйлана.

Шанаржуулгын фабрикын коллектив амжалтатайгаар худэлжэ, комбинадай гол цехүүдэй дунда дэлгэрһэн ажалай урилдаанда эрхимлэнэ. Баталһан хэлсээнэй ёһоор продукци худалдаха түсэбөө сүм дүүргэжэ, горитой ашаг олзо абаа. Э. И. Раут гэгшын хүтэлбэрилдэг бутаргашадай бригадын гэшүүд фабрикын туйлаһан амжалтада ехэ хубита оруулна. Арбан хоёрдохи табан жэлэй эхиньһээ һара бүри түсэбтэ даабарияа дүүргэжэ, мурысөөндэ шалгарагшедай тоодо ороһон байдаг. Байгша оной түрүүшын хахад жэлэй дүнгүүдээр комбинадай бригаданууд сооһоо түрүүлжэ, дамжуулгын Улаан тугаар, мүнгэн шангаар урмашуулагдаһан байха юм. Бригадын гэшүүн В. Л. Немкиндэ «комбинадай эрхим худэлмэришэн» гэһэн хүндэтэ нэрэ эзргэ олгогдоо һэн.

Ажахын тоосооной гуримаар худэлдэг энэ бригада үнгэрһэн һарын даабариие холо үлүүлжэ шадаа. Мүнөө тэдэнэр худэлмэриингөө графигые хоёр һараар уридшалан ажаллажа байна. Эндэ бригадирай габьяа ехэ. Тэрэ суг худэлдэг нүхэдэйнгөө ажалые зүбөөр эмхидхэдэг, харюусалга ехэтэйгээр хандадаг юм. Ерэхэ жэлэй тоосоогоор худэлжэ эхилһэн бригадир коллективэйнгээ гэшүүдтэ бүтээсэтэ ажалай жэшээ харуулна. Моторист О. А. Баранова, бутаргашад А. П. Анкудинов, Г. П. Егорова болон бусад залуушуулые һурган хүмүүжүүлжэ, коллектив соогоо хүндэтэй болонхой.

Н. ДОРЖИЕВА.

Экономическа шэнжэлэл

ШАНГА ЭРИЛТЫН ҮРЭ ЕХЭ

Ерэхэ жэлэй түсэб болон бюджедэй проектнүүд арадай ажахыда тохёолдожо бэйһан дутуу Дундануудые усадхаха, экономико бодотоор гуримшуулан шидхэхэ программа бэелүүлжэ эхилхэ арга олгоха байна гэжэ СССР-эй Госпланай түрүүлэгшын орлогшо Л. Б. Вид, СССР-эй финансын министр В. С. Павлов һаяхан СССР-эй Министрүүдэй Советэй Түрүүлэгшын орлогшо Л. И. Абалкин Кремльдэхи кабинет соо журналистнуудые найдуулаа һэн. Тиихэдэ хоёр программа — үйлэдбэриин ба мүнгэн һанагай — горитой ехэ эрилтэ табина. Юундэб гэхэдэ, тэдэнэй харааһан хэмжээнүүд олохон ушарта юрэ бүсын, онсо шэнжэтэй юм гэжэ тэмдэглэгдэнэ.

Мүнөө хэлсээтэ, технологическа ба хубиин жаяг журамай доошолуулагдажа байхада, экономическа реформын хууляар хамгаалагдаагүй байхада, ажахынуудай бүлэг бүлэгөөрөө хара амяа хараха да, дэлгүүрэй тэнсүүригүй байхада, урьһаламжын хэрэгүүд жолоодогдохо арагүй, эрдэмтехникын дэбжэлтые предприятинуудай муугаар нэбтэрхүүлжэ байхада, ондоогоор хандахын аргагүйл. Хүн зоной һуудал байдалаа үлэм һайжаруулха хүсэл эрмэлзэлэй үргэдэжэ, үндэһэ яһатанай хоорондохи хёмороо зуришэлдөөнэй улам шахардуу шанга боложо, буһалгаануудай эмхидхэгдэжэ байха үедэ иимэ юрэ бүсын түсэбтэ ябуулганууд харсалагдаһан байгаа.

Гэхэтэй хэмта ерэхэ жэлэй түсэб харааладаа, тэрэниие зохёогшод социально-соёлой һалбариин материальна үндэһэ һуурие бүриддүүлгын эрэшэ дэлисые хурдадхаха, эдэ худэлмэриие шухала хэрэгтэй бухы нөөсэнүүдээр хангаха гээшэ ехэ удха шанартай гэжэ тоолоно. Арадай хэрэглэмжын эд барааа үйлэдбэриллые мүн лэ эли бодоор хүгжөөхөөр харааалагдана.

Юрэдөөл, элүүрые хамгаалгын хэрэгые һайжаруулха үрэгэ ехэ хэмжээнүүдэй өбтажа байһыень онсолон тэмдэглэлтэй. Хүнэн промышленностие онһоон техниксэр эзбэсэржүүлгын хэрэг хурдадхагдаһаар түсэблэгдэнэ. Худөө ажахын продукци болбосоруулан буйлуулха хүсэнүүдые үргэдхэхэ тухай асуудал орёо хурсаар табигдана.

Хэрбээ ажабайдалда шухала удаа шанартай үйлэдбэриин зарим объектнүүдэй барилгые хороохо, хаа хаанатуй предприятинуудта байгаалиие сохин хамгаалха эрилтэнүүдые тобиха, зарим республиканууд болон нютагуудые ажахын тоосоондо оруулхын тула хаарамжатай эрхэ байдал байгуулгада анхаралаа хандуулха гэхэ мэтэ асуудалнууд тон шухала удха шанартай байна. Эдэ бүгэдэ 1990 оной Гүрэнэй түсэбэй проектые зохёоходо, ехэ бэрхэшээл түбэгүүдые ушаруулба.

Гүрэнэй захил бүридүүлгэдэ шэнээр хандалга тэрэнэй онсо илгаануудай, онсо шэнжэнүүдэй нэгэниинь болоно. Энээнэй ашаар ерэхэ жэлдэ дэлгүүр байгуулгын жэл болгодохо зэргэтэй. СССР-эй Верховно Советдэй үзэмжэдэ табигдахаяа байһан түсэбэй проект иишэ тиишэнь сүлөөтэйгөөр хэрэглэгдэхэ нөөсэнүүдые байгуулхаар харааалагдана.

Гэбэшье энэ тон шэнэ үзэгдэл ара талатай юм. Тобшолбол, худэлмэриин хүсэнэй дэлгүүр байгуулга хадаа социальна хүндүүлхэй үзэгдэл болоно. Ушарынь юуб гэбэл, мүнөө орон доторкай худэлмэри олохын аргагүй газаар нютагуудшье бии. Жишээнь, барилгада капитальна һомололгонуудые хороолго, зарим объектнүүдые үргэдхэлгэ энэ ушарые улам шангадхаха байна.

Хүнүүдтэ, ажалша коллективүүдтэ хүсэ шадалаа элсүүлхэ арга боломжонууд, этигэмжэ түлөөлэлгэнүүд министерствонүүдтэ олгогдоно. Тэдэнэр өөһэдөө худэлмэридэ мүнгэ һомололгые хангаха ёһотой. Энээнтэй дашарамдуулан, манай худэлмэриин хүсые хилын саана хэрэглэхэ арга боломжонууд тухай һанууулганууд дурсагдаһан байгаа. Юрэдөөл, ойрын жэлнүүдтэ бидэ ганса футболистнууд, хоккеистнүүд бэшэ, харин бусадшье мэргэжэлтэдые хариин оронуудта эльгээдэг болохо байнабди...

Хараа түсэбүүдые обёоронгүй байхын аргагүй. Эдэмнай иимэл даа: арадай ажахые жэгдэ һайнаар худэлгэхын тула 2005 он болотор 40 миллион хүрэтэр хүн зон ажаһаа сүлөөлэгдэхэ ёһотой. Эдэмнай айхабтар олон зон болоно. Энэ тоогой саана тодорхой хүнүүдэй хуби заяан далдалагдана бшуу.

Гэбэшье нэгэ хүнэй хүшэ хүрэхэ худэлмэриие бүхэли бригадаараа бэелүүлхэгүй байһаниинь ойлгосотой юм ааб даа. Иимэ ехэ үрилтэ техническэ хүгжэлтэ дэбжэлтэдэ һаад тойбо ушаруулна, ехэ мүнгэ зөөри үринэ. Общество улам һайнаар ажаһуухые хүсэнэ, тэзд мүнөө дээрээ хангалтагүй бага продукци үйлэдбэрилнэбди. Энээнһээ улам жалаһан, саарһан мүнгэнэй үнэ унана.

Тиигэбэшье түсэбэй проектээр хараалагдаһанай ёһоор, 1990 ондо хэрэглэмжын нөөсэнүүдтэ, үйлэдбэридэ хабааагүй барилгада национальна доходой 86 процентые гаргашалха байнабди (дүрбэн жэлэй урда тээ 70 процент байһан юм). Үйлэдбэриие үргэдхэлгэдэ национальна доходой 14 процент гаргашалагдаха (1986 ондо 30 процент байһан).

Эндэһээ «А» болон «Б» бүлэгүүдэй тэнсүүри гаража эрэнэ бшуу. Байгша оной хитой сасуулхада, ерэхэ жэлдэ эдэнэй түрүүшынь ургалта ороһоо 0,5 процент болохо, харин хоёрдохинь 6,7 процентдэ хүрэхэ юм. Ажалай бүтээсэ 3 процентээр дээшэлүүлхэр түсэблэгдэнэ.

Эдэ хэдэн тоо, баримтануудые сасуулжа үзэлгэ уданшьегүй Совет парламентын хараажа үзэхэ ёһотой проектын социальна шэглэлые элирхэйлэн гэршэлнэ бшуу. Хараалагдаһан зорилгонуудай тиимэшье ехэ бэшэ байнаниинь хүнүүдэй анхарал татана. Энэнь 1990 ондо бэелүүлэгдэхэ аргатай түсэб болоно гэжэ проект зохёолгодо хабааданан мэргэжэлтэд тоолоно, бэелүүлэгдэхэ аргатайень хараада абачгүй, хэтэрмэ ехэ зорилгонуудые түсэблэдэг байгаабди.

Бюджедтэ үри шэриин 120 миллиард түхэригөөр ехэ байхадань, хэтэрмэ ехэ зорилгонуудые табижа шадахагүй байнамнай элитэ. Жэлэй һүүл болотор энэ үри шэримнай 95 миллиард түхэригөөр хоорогдохо ар... гэжэлтэд тоолоо... ла манай обш... сэ шадалаа х...

Ерэхэ жэлэй ... ажал ябуулгад... гэн һангай тэ... харин мүнгэнө... тэдэнэр тэмдэ... хүтэлбэрилгын... онол аргану... элирхэйлэн гэ... гическэ хараа... Иматтал бюдж... лэ ерэхэ жэлэ... микые хубилг... тэрэнэй социа... реалгадана бш...

1990 ондо о... зо 428 милли... гашань 488 м... бэйхаар хараа... гэжэ манай ... ябуулгада гаргаа... шоһоо дээшэ... шынхээ дурде...

1990 оной Г... болон бюджед... дые зохёогдо... гүнээтыгөөр о... ментнуудай х... аихабтар шанг... болохо аабза...

Мүнөө манай... тохёолдожо б... хүндэ сагта х... гонуудаа бэелү... кэбэ гуримшу... нуудай байдал... ёһотойбди. Ш... аша уоо ехэ... шэ. Парламе... гэдые хараада... хэхы үгэзэ хэ...

ТАСС-ай...

ТАСС: шухал...

ЭН ШИИД... ЁҺОТО...

...орький городто милицидэ ту... ...д байгуулагдаа г... дуулаһан ...нууд бэшээ һэн. Тезд мүнөө я... ...ааа болёо. Өөрыгоо харуулжа... ...уд үгы болгодоо гү!»

З. БА...

...өөшье, милицидэ ту... ...үзүүлхэ худ

...Н ХЭЛСЭНЬ...

...ЭБЭ...

Соёлой эмхи ...
ажахын тоосоо...
гээшэ ехэ алд...

...э Арадай дем...
...эд дээрэ арадай...
...демик Лихачев ...
...эл тэрэ ушарһаа ...
...публикын пра...
...ядай номой хэбл...
...р хангажа, ажахы...
...оролгоһоонь болго...
...Тиигэжэ бүряад ...
...ор гараха ябада...
...дээрэнь бэелүүл...
...то хүн зоной...
...зээ шудалха хэрэ...
...болоно.

...«Бүряадай зо...
...он аймагуудай ...
...етэнүүдые бэеэ ...
...р газетэнүүд бо...
...истнуудайнь ш...
...улһан мүнгөөр, ...
...нка жасаар хангаг...
...публикын пра...
...лүүлхэ ёһотой.
...Дээрэ дурсагдаһан...
...е бэелүүлээ һаа...
...хэлээ, соёл б...
...хүгжөөхэ яба...
...ехэ түһа болох...

Бадма ШО...
Бүряадай ...
...ургуулийн габ...

Репорт...

— Үдэрэй туршада...
...р һүн ажахынуу...
...а гээшэб? — гэдэ...
...ексеевнаһаа асу...
...э иигэжэ харюу...
— Һүүлэй үедэ ...
...анагүй. Үсэгэлдэр...
...тонно һүн асар...
...імнай 14 шахуу...
...зан-Удэ хотын һ...
...дта эльгээгдэ...
...үдай туршада сагаа...
...ан абалга ехэ бо...
...дэ үдэшэ орой б...
...тхэшье үшар гар...
...э хэлэбэ.

...ну сэбэрлэн хүйт...
...н техникые худэ...
...Васильевна Горч...
...ессорщик Сергей ...
...менов гэгшэд з...
...ан амжалтада г...
...га оруулна. Тэдэ...
...эд жэлэй хугасы...
...лэлнэ. Уялгаяа ...
...р бэелүүлдэг. Д...
...н техникээ ходо...
...байлгадаг юм.
...Заводой хамаг ...
...кые ашаг тайгаа...
...дэ хабсарагша-с...
...т Гыбенович Цы...
...бита бага бэшэ ...
...рнай одоол уран ...
...а даа гээд эндэ...
...эньшье зүбтэй, ...
...ович һоноюша һуб...
...даруу ябари ...
...эрэгээрээ суг...
...эдтөө түһалха ...
...дог.

— Манай коллект...
...ветерануудтай ...
...энэй дундаһаа Д...
...ловна Семенова ...
...ноо хэлэмээр ...
...ватай болоно, ...
...раланшье һаа, ...
...дотороо ажалл...
...дбари дээрэ эр...
...үүлһаар. — гэжэ ...
...д технолог Галин...
Банзарактаева ...
Ахмад технолог...
...юм бэлэ. Үй...
...гажа байһан пр...
...хамаг счёной...
...ноһоо хиналта ...
...ие шалгажа, бэлэ...
...плективэйнгээ гэ...
...түрүү дүй дур...
...үлэ ябадалда ...
...үлэ гэхэ мэтэн...
...нууд ороно.
...ооийн тоһоной ...
...ктив урдаа табл...
...гонуудые эдэбхи...
...лэ хэрэгтэ хам...
...таа зорюулна.

Г. Б...
мо...

...ллиард тухэриг ...
...ргоохо арга...
...кэлтэд тоолоно. ...
...манай обществ...
...шадалаа элсүүл...
...ірэхэ жэлэй тус...
...ал ябуулгада тур...
...һангай тэнсүүр...
...ізэн тэмдэглэн...
...элбэриглэн э...
...эл аргэнуудта...
...ирхайлаа гэршэ...
...ескэ хараа шуу...
...агтал бюджедэй...
...ерэхэ жэлдэ со...
...кые хүбилгаа...
...ізэй социальна...
...згаанда бэшүү.
...990 ондо орон...
...428 миллиард ...
...ань 488 милли...
...іхаар хараалагда...
...кэ манай орс...
...ултада гаргашаа...
...ноо дээшэ бай...
...ынхэ дурадхагд...
...990 оной Гурэ...
...он бюджедэй ...
...е зохеогшод а...
...эгыгаер ойлго...
...нтнуудай хураа...
...эбгаа шанга хе...
...тохо аабза гэжэ ...
...бөлдожо байн...
...дэ сагта хараа...
...уудаа бэелүүлжэ...
...о гуримшуулха, ...
...дал байдалые ...
...тойбди. Шанга ...
...ө хоёр ехэтэй б...

Парламентарие...
...ые хараада аб...
...ы үгсээ хэлэхэ ...

Б. ГР...
ТАСС-ай шу...

...ЙИЕ ...ЯМАРААР ...ХАНГАНАБ

ХАМТЫН ХҮСӨӨР

...й хойто эрьедэ орс-Нижнеангарск тосхон ...най томо тосхонуудаа болоно. Эндэ загаг...ргүушад. БАМ-аа бэ...ы, түмэр замшад, гео...эл тэрэ үшарһаа ...ажалдана. ...түрэл районойнгоо со...экономическа хүгжэл...үргэхэ хэрэгтэ бага ...ыгаа оруулалсадаг ...ономйнай хүн зоной ...а олошоржо байнхай. ...ганда хүргэжэ ябана. ...о манай Хойто-Байгалай дотор бүхыдөө ...ы хүн зон ажалуудаг ...шуу.

...ан ажалшадай эрилтэ...ы хүсэд һайнаар хангаха ...ы манай пососедэй, ...дай гол шухала зо...дай нэгэнийнь болоно...ы депутадуудтайгаа ...ы хоолой эүйлөөр, ...ы хүнараар тосхонойнгоо...шадые гүйсэд хангалануудые хамтаран ...ы болонхойбди. Де...ы эдэбхитэй хабаа...ыар тосхондомнай 21 ...3 столово, 5 буфет ...ы. Ажалшад оошо...ыхэ, үнэтэ сагаа миин ...ы болинхой,

...Байгалай райпогой, ...ология» нэгэдэлэй «Нижнеангарсктранс...ыстын УРС-ын худал...ыманай организацинууд ...тосхоной ажалшадай ...ые хангагаг юм. ...ы наймаанай худэлмэ...ы жэлдэ 13—14 мил...ыргэй эд бараа, эдэ...ы эүйл, мебель, мото...ыгэмашинануудые хү...ы. Зарим организацинуудые ажалшадые һайнаар ...ы асуудалда ехэ анхаа...ыуудагүй. «Бүрятгео...ыгэлэй ОРС-ын (на...ы М. С. Иванова) хү...ы хараад үзэе. Һаяг...ыуудай бүлэгые тус ОРС-ын магазинда эльгээжэ, шалгалта хэһэн байнабди. Саахар, барааһар хүрпээ, үбэлэй хубсаһан магазинда асарагдаагүй байшаба. Юундэ? «Саахар, хүрпээ хадагалха амбаарнуудгүй» гэһэн шалгаг магазинай худэлмэрилэгшэд олобо. Үнэхөөрөөшье, манай тосхондо геологуудай гансал магазин хорёод жэлэй саанахана барюулагдаһан юм. Түргэн гутаг эдэ хоолой эүйл хадагалха холодильник ...дэ үгы. Магазин багадана. Эд бараа хадагалха склад, амбаршье байхагүй. Магазинай худэлмэрилэгшэд хубсаһа хунар оёдог, радио, телевизор гаргадаг, мебель хэдэг комбинат, заводуудтай сахэ ямаршье хэлсээ баталдагүй байха юм. «Бүрятгеология» нэгэдэлэй ОРС-ын худэлмэрилэгшэд ямар юумэ үгэнэб, тэрэниие худалдаад лэ, ажалшадай болон геологуудай эрилтые хүсэд һайнаар хангаха тухай ехэ һаналаа табинагүй гэжэ элирүүлэгдэбэ. «Бүрятгеология» нэгэдэлэй хүгэлбэрилэгшэд ОРС-ынгоо худэлмэри һайжаруулха, мүнөө үеын эрилтэдэ харюусамаар магазин Нижнеангарск тосхондо барюулха хэрэгтэ анхаралаа хандуулха зэргэтэй гэзд һанагдана. Тус ОРС-ын магазинай худэлмэрилэгшэд һара, квартал бүриингөө даабари 75—80 процент дүүргэдэг тула поселогоймнай эгэл гээгдэнги коллективүүдэй нэгэниинь болоно. Манай поссовет нимэ дутагдалтай саашадаа яашье эбсэхэ эрхэгүй. Һаяшаг үнэргэгдэһэн сесси дээрээ «Бүрятгеология» нэгэдэлэй ОРС-ын магазинай худэлмэрилэгшэдэй ажал хэрэгые хаража үзэһэн, шангахаһаар шүүмжэлһэн байнабди. Тэдэнэр БАМ-ай магазинуудта найдаад лэ, түсэбөөр хараалагдаһан эдеэ хоолой эүйл, хубсаһа хунар Нижнеангарскынгаа магазинда эльгээнэгүй гэжэ элирүүлэгдээ. Энэ хадаа үндэһөөрөө бүруу ябадал. Юуб гэхэдэ, «Нижнеангарсктрансстрой» трестын УРС, Хойто-Байгалай райпо мүн лэ эдеэ хоолой эүйлнүүдые, хубсаһа хунар, бэшэшье эд бараа хүнүүдэйнгээ тоогоор лэ абана ха юм. ОРС-ын худэлмэрилэгшэд энэниие ойлгожо, геологууд тухайгаа һаналаа табижа байха эзргэтэй гэжэ манай депутадууд нэгэнтэ бэшэ мэдүүлэн байха. «Бүрятгеология» нэгэдэлэй хүгэлбэрилэгшэд хойто хизаар дайдада бэдэрэлгэ шэнжэлэлгын хүнгэн бэшэ худэлмэри хэжэ байһан олон худэлмэришэд, мэргэжэлтэд тухайгаа һаналаа табиха бэзэ гэжэ найдаха болоноби.

Хойто-Байгалай райпогой Нижнеангарскын отделениин худэлмэрилэгшэд һүүлэй жэлнүүдтэ ажалаа яһала эдэбхижүүлжэ, бараг һайн үрэ дүүргүүдые түйладаг болоо. Эдэнэй мэдэлдэ 12 магазин, 2 столово, нэгэ буфет бии. Бүхы дээрээ 1127 дүрбэлжэн метр талмайе магазин болон столовонууд эзэлнэ. Байгша ондо номой шэнэ магазин нээгдээ. Нижнеангарскын отделениин худэлмэрилэгшэд жилдээ 5 миллион түхэриг эдэ бараа наймаалдаг юм. Жилэй эхинһээ 3 миллион түхэригэй худалдаа наймаа хээд байна.

Ажалшадые оошорто байлгахагүй, хамаг юумэ түргэнэөр худалдаха, шэнээр орооһон бараа удаан барижа байнгүй, саг дары худалдаха гэжэ эмэзэдэг болонхой. Хойто-Байгалай райпогой коллектив урдань даабаряа дүүргэдэгүй, ехэ гээгдэлдэ ородог байгаа. Үнгэрһэн жилдэ коммунист В. С. Бочкарёвые райпогой түрүүлэгшээр дэбжүүлһэмнай, тосхондомнай худалдаа наймаанай худэлмэри харгаа байса һайжаржа эхилбэ. Магазинда үхэрэй, гахайн мяхан дутамагүйгөөр худалдагдадаг болоо. Хубсаһа хунар, радио, телевизор, бэшэшье ажалуудалда хэрэгтэй бараан магазинуудта по һара, квартал, жилэйшье даабари дүүргэдэггүй, бүхы суглаанууд дээрэ шүүмжэлэгдэдэг, тоогүй олон гомдол барифан бэшэгүүдые абадаг бэлэй. Байгша оной эхинһээ тус райпогой коллектив даабаряа жэншэдгүйгөөр дүүргэнэ. Нэгэдэхи, хоёрдохи кварталай дүнгөөр КПСС-эй Северобайкальскын горкомой дамжуулгын Ульан туг абаба. Саашадаа райпогой худэлмэрилэгшэд ажалаа бүри эдэбхижүүлжэ, ажалшадай эрилтэнүүдые хүсэд һайнаар хангаха бэзэ гэжэ бидэ ехэл найданабди.

Нижнеангарск тосхоной ажалшадые эдеэ хоолой эүйлөөр, хубсаһа хунараар хангаха хэрэгтэ «Нижнеангарсктрансстрой» трестын УРС-ын коллектив ехэ нүлөө үзүүлнэ. Манай тосхондо УРС-ын табан магазин худэлнэ. Эдэнэр жилдээ дунда зэргээр 6—7 миллион түхэриг эд бараа худалдадаг юм. Һара, квартал бүриингөө даабари үлүүлэн дүүргэнэ. УРС-ын магазинуудай коллективүүд ажалшадай хэрэглэмжэ һайнаар хангана. Тиимэһээл эдэнэй нэрэ дээрэ гомдол ехэ ородоггүй. Манай поссоведэй депутадууд УРС-ын магазинуудаар ябажа, шалгалта хэдэг, һайн бараа хадагалаад, нюугаад байһан ушар үзэгдөөгүй. Тосхоной ажалшадай, ерэһэн ажалшадай эрилтые һайнаар хангаха гэжэ яһала оролдодог. Энэнь ехэл һайн гэзд һанагдана.

Манай Нижнеангарск тосхон урган хүгжэжэ, хүн зоной тоо олошоржол байна. Эдэнэй эрилтые эдеэ хоолой эүйлөөр хүсэд һайнаар хангаха гэгшэ манай поссоведэй, худалдаа наймаанай эмхинүүдэй коллективүүдэй гол шухала зорилгонуудай нэгэниинь мүн болоно. Дутагдалнууд үшөөл олон. Тэрэниие хамтын хүсөөр усадхажа, ажалшадайнгаа байдал һуудалые һайжаруулхын тула оролдохол бологдоно.

А. ПАНЮТИНА,
Нижнеангарскын поссоведэй секретарь.

...Н ЗОНОЙ АША ТУҺАДА

...Медицинскэ болон ...хүгжэлтэй, жэрэ...ы байгуулагдаба. Д...ы республикадаа болоо...рэй худэлэлтэтэй дэ...ман тэрэ бии болгог...ы, гар муутай хүнүүд...рулэн бүридхэхэ, тэ...спортивно-эстэтическэ ...нуудта, энэ тэрэ юу...ы һургэхэ хэрэгтэ. Энэ...ыамажа хүрэхэ елоо...д үбшэлгээ нэргылхэ, ...ыа дотор оршон той...ыайгалинин арюун сэ...ссиха хүнэй бэлдэ...ыраз байдалда худэл...ыдаг ежолшэдэй элүүр...ыамгаалха худалмэри...ыарал дороо ябаха зо...

...ИНСК. Темирскэ рай...ы—Шубэрхудук гэжэ ...ишэдэй посолотто вэ...ыай байшан эмхидхэ...ы байшан эүүн хинэй ...ы солтай, хүнэрэгтын ...ыудай, аптекэтэй. Зэ...ыд мебель, телевизор ...ыудай гэрэ тэбигдэ...

...хэй. Дайнай болоо ажалай ветерануудта область дотор үшөө хоёр байшан — Актюбинскэ Хромтауда—мүн лэ эмхидхэгдэнхэй.

СТЕРЛИТАМАК. Башкирай химигүүдэй энэ городто тусхай хубсаһа худалдаха магазин шэнээр нээгдэбэ. Магазин худалдаа наймаанай 860 дүрбэлжэн метр талмайтай. Үүжэм һаруул энэ байшанда тусхай хэдэн секци худэлнэ. Магазин мүнөө үеын технологическа түхеэрэлгэнүүдэй, эрэшүүлэй, үхибүүдэй хубсаһа худалдажа абахаһаа гадна эндэ худалдажа абаһан будеерее хубсаһа эсхүүлээд, мэргэжэлтын зүбшэл абаад гарахада болоно. Тиигэжэ һаймаашадташье, худалдаа абагшадташье айтай зохид болоо. Мүнөө городой бүхы районуудта тусхай магазинуд ажаһуудалай талаар хангалгын түбүүдтэй негэ холбоотойгоор худэлдэг болонхой.

(ТАСС).

ТАСС: шухала асуудал

ЭН ШИИДХЭХЭ ЁҺОТОЙБ?

...Горький городто милицидэ туһаламжа хүргэхэ отряд байгуулагдаа гэ... дуулаһан байнаб. Энээн тухай гаргуд бэшэ һэн. Тэзд мүнее ямаршье һураг суу дуулаха болёо. Оерыгое харуулжа шадаагүй гээд тэрэ отгуд үгы болгогдоо гү!»

З. БАДМАЕВ (Улаан-Удэ).

...ровешье милицидэ туг...ы үзүүлгэ худэлмэри...ырядуд (РОСМ) тухай ...ыанаг тараалан бай...ы дотор иимэ отряд...ыуулан гансал эндэ...ы юм. Эндэбүшэ...ыдаг милицидэй тэмдэ...ыхэ зорилготой ...ыдуудай дүй дурсалгаа...ыаяа Горький го...118 областийн түлөө...ерэһэн байна.

...ыдай худалжэ эхилгэ...ы хойшо иланагаа...ыгэ, нимтын газэрнуудта...ыралга ябадалнуудай ...ыд доошолон байна.

...ыамаа иимэ отрядуудта...ыдалнуудые бүхыдэнь...ы хүсэн бэшэ бшүү. Го...ы милицийн хүгэлбэрилэгшэ...ыэ тоолоно.

...ыоско облүүсэдкомой...ын хэрэгүүдэй управ...ы начальник В. А. Потэ...ыССМ байгуулха тэрэ...ыдэй нэгэн. РОСМ ёһо...ыдай милицийн түрүү...ыарысгайхэнүүд» лэ гэ...ыгэлэй ОРС-ын (на...ыа тоолоно. Гэмэ, ушаа...ыблюдениудтэй тэмсэлэй...ыүрэнэх хараа зорилго...ы бэелүүлгэдэ. Энэ от...ы ерэдүйдэ шиидхэхы...ыүргэхэ арга шадаба...

...ы отрядуудтэй бэлэхэнэрэ...ыдэгүй. Түрүүшэн ...ымышленнае предприяти...ы хүгэлбэрилэгшэдые до...ын гуйха баатай болоо...ы гэжэ Виталий Анто...ы гөөрэнэ.— Дурсаг ашуу...ыр һараһаа жэл хүрэ...ыазорой туршада милиц...ыудэлэлыень гол ажал...ыгбжа, селигыень ту...ыайаар тэдэнние гуйгаа...

...ы отрядуудта 500 гаа...ы худэлнэ. Түлөөлэгэ оба...ыбшэ, тон юрын доу...ыуд гэжэ тэдэнние тоо...ыгбэшье тон тиигэ гэ...

...ыллиард тухэриг ...ыргоохо арга...ыкэлтэд тоолоно. ...ыманай обществ...ышадалаа элсүүл...ыірэхэ жэлэй тус...ыал ябуулгада тур...ыһангаи тэнсүүр...ыізэн тэмдэглэн...ыэлбэриглэн э...ыэл аргэнуудта...ыирхайлаа гэршэ...ыескэ хараа шуу...ыагтал бюджедэй...ыерэхэ жэлдэ со...ыкые хүбилгаа...ыізэй социальна...ызгаанда бэшүү.
990 ондо орон...
428 миллиард ...
...ань 488 милли...
...іхаар хараалагда...
...кэ манай орс...
...ултада гаргашаа...
...ноо дээшэ бай...
...ынхэ дурадхагд...
990 оной Гурэ...
...он бюджедэй ...
...е зохеогшод а...
...эгыгаер ойлго...
...нтнуудай хураа...
...эбгаа шанга хе...
...тохо аабза гэжэ ...
...бөлдожо байн...
...дэ сагта хараа...
...уудаа бэелүүлжэ...
...о гуримшуулха, ...
...дал байдалые ...
...тойбди. Шанга ...
...ө хоёр ехэтэй б...

Парламентарие...
...ые хараада аб...
...ы үгсээ хэлэхэ ...

Б. ГР...
ТАСС-ай шу...

Чисаанын участково больницада хоёр врач Эвалина Андреевна Зимина, Анастасия Эркольевна Иванова, арбан медсестра, 6 санитарка эбтэй зетэй худэлжэ байдаг юм. Медсестрануудай дунда ажалай ветеран Зинаида Бадмаевна Бадмаева колгектив соогоо хүндэтэйшье, нэрэтэйшье болоһоор үнинэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: З. Б. Бадмаевае ажал дээрэ байхыень харанат.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

БАГШАНАР УРМАШУУЛАГДАА

Багшанарай мэргэжэл харуулдаг аттестаци гаралга ашаг үрэтэйгөөр үнгэрдэг болонхой. Хэжэнгын районой Новокижингинскын болон Хэжэнгын 1-дэхи дунда һургуулинуудай комиссинуд багшанарайнгаа аттестаци ээнэдөө үнгэргэхэ этигэл найдабарида хүртэнхэй юм.

Тус районой бүлэг багшанарай үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн тухай мэдэхэсэл районой арадай депутадуудай районно Соведэй гүйсэдкомой арадай һуралсалай тэһагта өгэ. Новокижингинскын дундаа һургуулийн математикын багша Гэрэлма Гутаббаловна Ринчинова, «багша-методистын» нэрэ зэргэдэ хүртөө. Тиихэдэ районой һургуули бүхэнһөө шахуу дун хамта арбан табан багшанар «ахалагша багша» болгогдоһон байна.

Районой хүүгэдэй эсли-сэдуудта хүмүүжүүлэгшэдээр хүдэлмэрилжэ байһан С. Е. Дашбаева (КСШ) В. С Хонихоева хоёр «методист-хүмүүжүүлэгшынь» нэрэ солотой болобо.

Харин тиихэдэ Хүртэйн дунда һургуулийн ахалагша пионервожатэтэр амжалтатай хүдэлжэ байһан Лидия Шорниновна Кривошеева район соогоо эгээл түрүүлэн, «ахалагша пионервожата-методистын» нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

Районой һургуулинуудай багшанар байгша оной һуралсалай жэлэй эхинһээ урдаа табиһан зорилгонуудаа амжалтатайгаар бэелүүлэхын тула урогуудаа дээдэ хэмжээнэй өөдөөр үнгэргэхэ оролдоно. Мүн түрүүшынхиеэ ажаллажа эхилһэн залуу мэргэжэлтэдтэ туһа хүргэхэ худэлмэри районой һургуули бүхэндэ эмхитэйгээр явуулагдана. Тэдэ хэмжээ явуулгануудынь һургуулинуудай партийна организацинуудаар баталагданхай юм.

В. ТОГТОХОЕВА.

Буряадай уран зохёолшодой шэнэ бүтээлнүүдһээ

Михаил БАТОИН

ТОХИР ХУРГАН АМАН ТЭЭШЭЭ

(Повестьһоо хэһэг)

[Түгэсхэл. Эхиниинь сентябриин 14, 15-най номернуудта].

ЗҮГДЭР ШҮҮЛИНГЫН һамган сайнгаа дээжээр бурханайнгаа урдахи тахил һэргээхэ гэжэ ябаһаар билдагар зөөлэхэн юумэ гэшхэжэ халтиран, хүлөө алдан тарайшаба. Гэр дотор эхүүн үнэр анхилан, үзэлэй муухай хангал тарашаба.

— Оё-ёо-ёо! — гэһэн шарьяа абяан соо шүүлингэ дэбдихэрһээ һуга харайн бодожо, ташуур буугаа саб шүүрэбэ. Үүдэн худар хурхиржа хэбтэһэн банди тээшэ хёлогод гээд, үездэнэн һамгаяа дунгэн гэхэдээ, өлүүртэнэн малдал шүүлингэ һалтаадан унашаба. Шүүлингэтэн хоюулаа дуу дорьбоон боложо, гэр дотор хорото шарын үүрэй тэнэршэнэндэл хүүеэн-шуяан эхилшэбэ.

Һамгамни муугаа гаргажархитараа гэмтэшэбэ гэжэ шүүлингын ойндоо оруулжа тээбэйхэдэшөөд, тээмэгшэлнээр, бодожо ядаһаар байтар, орой соорхой халзан толгойдонь зэд шанагаараа һамгениинь адис буулгаба. Һуулгамерша эхэнэрынь газаанаа бии болобо, хэсүү байдалай эхин шалтагаан зайгуул ламын доторһоо гараһан бузаргаа байнынь харуулба. Үбгэн һамган хоёр үгэгэ арай ойлголсожо, һуниин айлшанай тодхор татаһые одоошье онигожо, уур сухалаа орьёлуулба.

Унтаана бандиин толгойе буугай сэмгэн ёборбо, номогүй хоохонһоонь гү, дари шабынь шиигтэнэндэ гү, шуһата сааза даб дары бүтэбэгүй. Буутай гартань гэргэниинь шагталгадажа, тахиһан бурхадайнгаа дэргэдэ нүгэлтэ хэрэг шидхэхэнэнь уйлан хайлан болюулба.

Банзалһаа шүүрүүлжэ, газаа шэдүүлһэн банди саһан дээгүүр шэрүүлжэ ябахадаа:

— Алахашье бол, туламыем алеэгыт! — гэжэ һухиргэ табиһаар, хүйтэн амбаар соо хаюулба. Һанги-набта хубсаһаниинь, тугал тулам таариньбандиингаа хойноһоо шэдүүлбэ.

Эгээл энэ үедэ улаан нараная элшэ тулагай энгэр талада тудаха хирээнэзэр Боршод зайһан шүүлингын буусада буужа ерэбэ. Болзорто сагтаа шүүлингын байшангай богоһо алхаба. Хүл хөөрсэг хүлгөөн соогуур Арабжуур ламбагайе хараашалба, жэгшэнги жэгтэй байделаар угтуулба. Хойноһоонь ороһон Рабданние сагаан эреэнэзэр хараба.

— Яажа байһан айлбта? — гэжэ зайһан ганирба.— Мори абаха хүншьегүй, мэндээ хэлэхэ эззшьегүй, нэгэндээ нэтэрһэн, нэхыдээ дарагдаһан сон гүт?!

Шүүлингын хожогор толгой зайһанай урда тонгойбо:

— Боршод ахай, хайраараа бү орхит. Һуниин һүүдэр юм гү, удэрэй тодхор гээшэ гү, нэгэл тиимэ арандаггай, ада шолмосой шэгтэй юумэндэ гэр бүлэмни дайруулба,— гэжэ шүүлингэ нүүлэ унагаан. Һүрдэһэн маягтай зогсоно.— Хаан түрын хайрлаһан алдар нэрыемни доройшолоо, хоротон дайсаниие һүнөөхэ, бууемнишье бузарлаа. Хуйтэн амбаарта хаагаад байнаб. Мүрдэлгын хэрэг, ахай зайһан, өөрее хүтэлхэ гүт, али...

Боршод зайһан шуухирба, араа шүдээз хабирба. Шүүлингын халзан толгойдо нюдаргаяа буулгаба.

— Зүнэгэй һалхи оруулһан зүнтэг, энэ тархияа Арабжуурта залгюулбаб гэжэ мэдэ! Нүгэлөө нюдөөрөө үзэхэшни! — гэжэ олые үзэжэ, хүгшэн шонын абари абаһан зайһан гани галзуу боложо, бзеэ хэхэ газараа оложо ядаһаншуу гэр соогуур тэшэгэнэн ябатараа, үлеэлгэнэн суухын сооро хадхуулһандал шиганаад, жабдан дээрэ һалд һуушаба.

Яахашье мүрөө алдаһан шүүлингэ Арабжуурай сойбондо наманшалан, үбдэг дээрээ мүлхин дүтэлбэ.

Хүршэ айлайнгаа үншэн үхибүүдэй хайрата шарай Рабдан ойндоо оруулан, багшынгаа башын урманда шүүлингын шархада дабһа адхахаяа ойлгобо.

— Яаһаншье харатай ташарал гаргаба гээшэбта,— гэжэ Рабдан үбдэглэһэн шүүлингын орой дээрэһээ шэртэбэ.— Худай отогой залгюур хүхүүрэй Зүгдэр шүүлингын нүгэлтэ табан хараһаа, табан һүйдхэлһөө зайсуулхаяа гэртэнь үншалга хэхэмни гээд, дасанһаа морилжо гараһан аад, Хээр-Хүтэлэй улэ хүрэжэ ерэхэдээ, энэ намай — Рабдан сойбонгоо зайһан Боршодто захяа табижа эльгээгээ бэлэйл. Шаби хубсаһа үмдэжэ, аяга тахимлиг банди боложо, танайда хүрэжэ ерэхэдээ, танигдабагүй гээшэл. Хубилгаата шэдэрээ мэнэ орожо ерээдүйдэнь яража, амбаарайнгаа үүдэндэ мандал даншаг үргыта.

Амбаарай үүдэндэ хэдэн шэрээнүүд яралтайгаар тухеэрэгдэжэ, сагаан эдеэн, мяхан табагууд түрүүтэй хоол хогшол элбэгээр табигдаба. Зүгдэр шүүлингэ һалгаһаһан гараараа хүдэр бэһэ сүйһөө суургыень һугалжа үүдэ сэлибэ.

Харенхы амбаарай үүдэндэ шасар малгайтай, хамба дэгэлтэй Арабжуур ламбагай бии боложо, мэгдэһэн, сошоһоч хүнүүд дээгүүр хялайн хараад:

— Буда бурханда санаартай, эзэн хаанай бүргэд тамгата баталгатай лама намайе энэ долигой дорожолһые хүн зон үзэбэт! — гээд, шүүлингэ тээшэ Арабжуур хургаяа ёдойлгобо.

Барагар хара шарайтай болошоһон зайһанда сэхэ алхалан ерээд, нюур руунь хёлойн шэртэжэ:

— Хии үбшэндэ нэрбэгдээд, малгайтай мал болоһон Зүгдэрые гүрэнэй хэрэг дээрэ байлгаһандаа ши, Боршод, тушаалһаа зайлаха болохошни,— гэжэрхёод, зорижо ерэһэн хэрэгээ сүм шидхэһэн шэг үзүүлэн, сэргэдэ уяатай мори шарга тээшэ сохэ алхалшаба.

Боршод зайһан һэлэн хатаржа, Арабжуурай урда ороод, һэхэрэн наманшалба.

— Гэмтэ ябадалаа наманшалха гэбэл, алта мүнгэндөө хара буужа байнгүй, үргэл барисаяа һайнаар бэлдээд, дасан намда сахэ ерээрэй! Мандал даншаг үргэхэдөө, мянган зула бадаргаха, мянган балан бэлдэхэ гуримтайе мартажа байбаш, ойлгоорой, Боршод! — гэжэ тэрэниие бадараад, шэрээтэ ламбагай алад гаран ябашаба.

Ламбагай хубараг хоюулан хариха халуун замдаа гаража, хөлтэр эзэрдын хаядалтайхан хатар соо урма дүүрэн шэгтэйнүүд ябана. Торшогор хэрмэн марааталайшье һаа, шасар малгай, хамба дэгэл үмдэһэн Арабжуур дооромбо жолоо барифан хубарагайнгаа арада дорюун янзаар хубхынэ.

— Мандал Даншаг хэхэдээ, дасандемнай хэды шэнээн зөөри Боршод оруулхаб? — гэжэ Арабжуур хубарагһаа һураба.

— Айлдаһанһаатнай болоно бээ,— гэбэ Рабдан.

— Багшынгаа асуухада, һөөргэнь халюухайдаха яагаа һүрхэй болоообши шолмо— гээд, Арабжуур абяагүй болонтораа:

— Зай, тезд тиимэ һүрхэй хадаа хэлэжэ үгэлши. Амитанай шуһа һороһон хэдэгэнэ һоно хоёрой абаахайн шулһэн зангада баригдажа, хүнэнэниинь болоходо, хэниинь ехэ нүгэлтэйб? Хэдэгэнэ һоно хоёр гү, али тэдэниие барижа эдинэн абаахай гү?

Рабдан харюусаха янзагүй. Багшаньшье асуудалаа дабтабагүй. Абынгаа нэгэтэ хэлэһэн үгые Рабдан һанаандаа оруулжа, Хурмэста тэнгэриин аянгын дуута сахилгаанһаа батагана, һононуудай далиин галдуулшадагые багшынгаа асуудалтай холбон, эгээлэйнгээ энэ байдалые ухаалдихые оролдожо ябаба.

— «Тохир хурган аман тээшээ» гэжэ дуулаһан бээшү? Тиимэл ёһо болоошоо даа... Юундэ абяагүйбши? Мухер тархишни минии асуудалһаа манаршана гү? — гээд, Арабжуур һанаа алдаһан шэнги болобо.— Ай, бурхан гурбан эрдэни... Энэниишье. Рабдан, шэхэнэйнгээ яра болотор дуулаһан бээшү даа... Тезд юһэн эрдэни гээд бии байха. Хэлэл даа юуд бэлэй?

— Юртэмсэ дэлхэйн юһэн эрдэни — алтан, мүнгэн, түмэр, зэд, оюун, номин, шүрэ, субад...

— Тэли тэли... Үшөөл шухагай шухаг эрдэни байха ёһотой юмэл даа... Юун гэдэгыень шимни мэдэхэ бэлэй гүш?

Рабдан абяа гарабагүй.

— Энэ иихэдээ ши яагаабши, дүнгээ! — гэжэ Арабжуурай сухал хүрэжэ эхилбэ.

Рабдан багша тээшээ эгсээр эрьеэд:

— Бурхан гурба эрдэни юм ааб даа! — гэжэрхибэ.

— Ы-ы! Юун гэбэш! Юун гэжэ түншэгэлнэбши?! Меэл, эндэшни гү даа! — Арабжуур һүурифаа обхогод гэжэ, Рабданай шэлэ руу нюдаргадаад абаба.

Хубарагынь багшын энэ аашада һэншье гэбэгүй ха.

— Замда ябаһан зоной дүрим юун бэлэй? «Хойтохи хүн, урдахиингаа шэлэ хараа» гэдэг һэн гү даа, ламбагай? — гэжэ Рабдан багшынгаа урдаһаа хараба.

— Һэ, юрэдөө! Энэтнай яагаа һүрхэй үри бэе гээшэб! Һүү, мартсалби, тамнай галзуудай галзуу тайшаанартай нэгэ отогой һэмнайт! — гэжэ Арабжуур хубарагаа енгэлжэ оробо.— Дээгүүр изагуур түрэлтэй Рабдан шабимни, хубхай һанаан, хунхан толгой ламбагайгаа хулисэжэ хайрлыш даа, зүү? Үгы, тиигээд, иимэ үндэр омогтой хүн аад, лама бандиин жолоошон боложо ябахадаа, яагаа гээшэбта?

— Шандамани эрдэни бэдэрхэ хүн угай нэгэ дүһал соо ябахадань яанаб? — гэжэ Рабданай хэлэмсээр, Арабжуур ламбагай оттолон абяагүй болошобо.

Үглөөнэй наранай отторгойн уудам руу дэгдэхэ тума тала дайдын үнгэ шарай хубилна. Шэнэ ороһон саһанһаа агаар арюуданхай, урдахи залгаа шэлын оройнууд энэ нютагай оюун шэмэг эүүдхэлдэл сэнхирлэн, аяар саана тэнгэриин хубөөтэй ниилэнэ. Гол газарай ой модонногоорон хүжэтэнэ.

«Гаан-гуун, гаан-гуун» гэжэ уянгалһан абяанай отторгойһоо соностоходо, Рабдан мориноийнгоо боожо татажа, дээшээ үлын һарабшалба.

— Галуунууд ерэбэ...

Багшань һуумгашаа унташаһан шэнги, нюдөө анинхай һууһанаа:

— Урда эүгһөө субаба гү? — гэжэ юрэл асуугаад, нойрмогтой хоолойгоор үргэлжэлүүлбэ.— Шандамани эрдэни бэдэржэ, иимэл нэгэ удэр баруун Жуу зорижо гараһан бэлэйб... Үүсхэнэн хэрэгтэмни үнэн байһанайш түлөө Зонхобо богдын рамнайлһан Галдан һүмэдэ мүргэнэнөө шамда хөөрэнүү...

ТОХИР ХУРГАН АМАН ТЭЭШЭЭ

(Повестьһоо хэһэг)

[Түгэсхэл. Эхиниинь сентябриин 14, 15-най номернуудта].

ЗҮГДЭР ШҮҮЛИНГЫН һамган сайнгаа дээжээр бурханайнгаа урдахи тахил һэргээхэ гэжэ ябаһаар билдагар зөөлэхэн юумэ гэшхэжэ халтиран, хүлөө алдан тарайшаба. Гэр дотор эхүүн үнэр анхилан, үзэлэй муухай хангал тарашаба.

— Оё-ёо-ёо! — гэһэн шарьяа абяан соо шүүлингэ дэбдихэрһээ һуга харайн бодожо, ташуур буугаа саб шүүрэбэ. Үүдэн худар хурхиржа хэбтэһэн банди тээшэ хёлогод гээд, үездэнэн һамгаяа дунгэн гэхэдээ, өлүүртэнэн малдал шүүлингэ һалтаадан унашаба. Шүүлингэтэн хоюулаа дуу дорьбоон боложо, гэр дотор хорото шарын үүрэй тэнэршэнэндэл хүүеэн-шуяан эхилшэбэ.

Һамгамни муугаа гаргажархитараа гэмтэшэбэ гэжэ шүүлингын ойндоо оруулжа тээбэйхэдэшөөд, тээмэгшэлнээр, бодожо ядаһаар байтар, орой соорхой халзан толгойдонь зэд шанагаараа һамгениинь адис буулгаба. Һуулгамерша эхэнэрынь газаанаа бии болобо, хэсүү байдалай эхин шалтагаан зайгуул ламын доторһоо гараһан бузаргаа байнынь харуулба. Үбгэн һамган хоёр үгэгэ арай ойлголсожо, һуниин айлшанай тодхор татаһые одоошье онигожо, уур сухала

ТОЛИ

МЭДЭСЫН «ҮҮДЭН» НЭЭГДЭДЭГ ЮМ

ТҮРҮҮШЫН үзэгүүдые танидаг, тэдэнние холбожо, саарһан дээрэ үгэнүүдые хоёр нюдөөрөө хаража уншадаг болоходоо, хэлэ бэшэг гээшын ямар һайхан шэдитэй байһаниие ехэл гайхан мэдэрдэг бэлэйб. Жэгтэй, һонин байгша.

Сэбэр саарһан дээрэ зураглан гараһан үзэгүүдые холбоходошни, хараһаар байтаршни, үгэ боложо бүрилдэхэдэнь, гүн удхань гансата тодоржо, нюдэнэй урда тэрэ үгөөр тэмдэглэгдэдэг юумэн харагдахадал гэдэг бэлэй. Харин саашадаа ганса нэгэн үгэнүүдые бэшэ, харин бүхэли мэдүүлэлнүүдые, хөөрөөнүүдые холбожо, тон һайнаар ойлгодог болоходо. Бүхэли үзэгдэлнүүд үнэн бэеэ ологшо һэн.

Буряад, ород хэлэн дээрэ номуудые абажа уншахада, ажабайдалай, оршон тойронхи байгаалиин бүхы һайн һайханиинь айхабтар элеэр мэдэрэгдэдэг байгаа. Үнэхөөрөөл мэдэсэ абалгын «үүдэн» улам ехэзр сэлигдэн нэгэдэнэндэл байгша һэн гү гэжэ мүнөө һанадагби. Шэнэ ном гартаа абаха бүришни ямар нэгэ нээлтэ асардаг эжэтэй һонин хаһа һааб даа... Эдэ мүрнүүдые бэшээд байхадаа, мүнөөнэй залуу үеэтэн баһал тон иимээр номуудые уншана, эрдэм мэдэсын гүн оёор руу эрмэлэзнэ гээшэ гү гэжэ өөртөө асуудал гансата табинаб. Тиихэдээ энэ талаар дутуу дунданууд олон гээд мэдэрхэдэмни, зосоо голхорол түрэнэ.

Үдэр үдэрэй хэблэл, телевидиени болон радио мүнөө тон ехэ хэмжээтэй мэдээсэлнүүдые бүхы зондо үгэдэг юм аабза. Мүнөөнэй ажабайдалай ябаса, эршэ дэлисэ тад ондоо болонхой ааб даа. Тиимэнээ ном уншалгын гурим, арга боломжонууд ондоо болоо гэжэ һанагдана. Библиотекэнүүдтэ ерэжэ, ном уншадаг зоной хойнохоо адаглахада, заримдаа гуниг тай болодог агша.

Ерэһэн лэ зоной олонхинь уран һайханай литератураар лэ һонирходог. Тиихэдээ гол түлэб детектив болон эльдэб ушаралта ябадалнуудта зорюулагдаһан номуудые бэдэрдэг. Эдэ зон классическа литературые һургуулиин программын хэмжээн соол, заримдаа бүришье муугаар мэдэдэг хэбэртэй байдаг. Харин антична, эртэ урда сагай бусад литература тухай юушье мэдэхэгүй зон яаһан олон болошоо гээшэб?

Эсхил, Плутарх, Лукиан гү, али Лукреций, Вергилий тухай оройдоошье дуулаагүй, «Игорь тайжын сэрэг тухай» гү, али «Нюуса тобшо» тухай мэдэхэгүй зон өөрыгөө эрдэмтэй, һургуулитай, түрүү хүнби гэжэ тоолохоор гү? Болото мэдэсэ хадаа ангиин гү, али үндэнэ яһанай хэмжүүр соо огто хаагдаха ёногүй ха юм. Тиимэнээ ёнотой эрдэм һургуулитай, түрүү үзэл бодолтой хүн хадаа өөрынгөө шэлэнэн мэргэжэлээр тон эрхим, һайн мэдэсэтэй, бэлэдхэлтэй, бодото үндэр гарай шадабаритан байхаһаа гадна эрдэмэй бусадшье һалбаринуудта баһал «урдахяа хаажа» шададаг байха ёнотой гээд хэлэбэл, ехэ алдуу гараһагүй ха.

Иимэ үргэн мэдэсэ хаанаһаа абанабши гэхэдэ, тон зүбөөр, бодомжотойгоор эмхидхэгдэһэн уншалтаһаа нэн түрүүн абана ха юмши. Тиимэнээ үшөө бага наһандаа зүбөөр, өөртөө туһатайгаар уншажа һураа һаа, **хүн бүхэн бүхы наһан соогоо, үдэр бүхэндэ һурадаг** гэһэн хараа бодомжо бодото бзелэлээ олохо байна бшуу.

Ажабайдалнай, хүнэй ухаанай нугалбари бүхэниие эдэбхижүүлэн хүдэлгэдэг оршон байдалай үзэгдэлнүүд, мэдэсэ ямар ондоо, баян гээшэб? Агаар хаха зуран ниидэһэн тэрмээлжэнэй онсо энэ шадабариие биологиин, физикын баримтануудаар тодорхойлон харуулха арганай байхынгаа хажуугаар ямар нэгэ онсо гое үгэнүүдээр, урин зулгы нугалбаритайгаар энэ хараһан юумэн тухайгаа хөөрэхэ, иимэ уран һэйханаар ойлгохо, хараха гээшэ баһал ехэ удха шанартай гээд һанагдана.

Налархай урин сэдьхэлэй, зулгы һайхан энэрхэлэй залинта, үрэжүүлхы хүсэ алдаабди, хатуу, шэрүүн, хэрэзгы болообди гэжэ ходо хэлсэдэг болонхойбди. Тиихэдээ хүн бүхэндэ амяарлан, хубиинь шэнжэ шанарай эзргэзэр хандаха гэлэн хүмүүжүүлгын тодорхой эрилтэ тоохоёо болиходоо, хүнэй зүрхэ сэдьхэлые уянгата налархай ошоор нэрбэдэг олон ондоо янзын номуудай нүлөөе тоохоёо болишоһон байгаа бэшэ гүбди?

Үнгэрхэдөө, хүн түрэлтэнэй оюун ухаан бодолой, сэдьхэл зүрхэнэйнь дундаршагүй баялиг болохо номуудые эзэдэйнгээ ажэбайдалда онсо һуури эзэлдэгые гэршэлэн харуулһан юрын эд зөөри болгоһон байгаа бэшэ гүбди? Тиимэнээ мүнөөшье иимэл хандаса үзэгдэһэн зандаал ха юм. **Миний** нэгэ танил наймаалагша хэндэзшье хэрэггүй ном абаад, тэрэнээ намда харуулжа. «Хайшаа ном намда үгөөб даа? Яһала гоё гадартай бэшэ гү? Юун гэжэ һананаш?» —гэбэ.

«Энэшни гедарынь хэды гоёшье һаа, удхань оборхон ном байнал даа. Дэмы абааш,— гэжэ бинь һанаһанаа тэбибаб. Тиихэдэмни тэрэ иигэжэ гани гасаг болобо: «Ах, муу эмэ! Дефицит үгэн гэнээмни, юугээ дурадхабаб? Ёноор мэдэхэгүй хадамни баһаа гү? Байза даа, үгөөдэр улаан голдонь хүрэхэб...» Нээрээшье, нэгэ хэды болоод хараханамни, үнөөхи номуудайнь орондо Юлиан Семеновой номууд табяатай байба.

Ехэл баярлабаб. «Өөрөө уншаа ёнотойш, Намдаа уншуулыш даа»,— гэбэб. «Үгы-ы-ы, өөрөө уншаагүйб. Эхилээд лэ, тэбадахи хуудаһаниһаа саашаа гаранагүйб даа, мөзл. Унташанаб. Таба хоноод асарха һаа, абаашыш даа. Тиихэдэ камда олон айлшад ерэхэ. Нүхэд һамгадни. Нэгэниинь, Пиккуль гэнэ гү даа? Тэрээниие олооб гэжэ байжа һайрхана һэн. Би баһал дутахагүйб. Юлиан Семеновые олоо ха юмбиб»,— гэхэдэнь, зосоомни аягүй болошоо һэн. Энэ ушарта Анна Каренинагай үхэл, Базаровай хуби заяан, Герасимай һайн һайхан сэдьхэл, Хаджи Мурадай ушаралта ябадэлнууд, Наташа Ростовагай наһан тухай дурдаһаной үлүү бэшэ гү? Иимэ юумэн элэнэдэ одоо һонигүй байхаа, Юлиан Семеновой ном гартаа баряад унтадаг хүн бүри түрүүшьнь хуудаһан дээрэ тогтохо хаш.

Энээнтээ уламжалхада, иимэ зоной доторой байдал яаһан үгытэй байдаг гээшэб даа? Худалдажа абаһан эд зөөринь, уураһан, эдиһэн юумэниинь, хаа-яа танилаар билет байхада, эдэ зоной хараашагүй болоод гарадагынь ойлгосотой бэшэ гү? Өөрынгөөл аша туһа хаража, эдэ зоной ямар нэгэ муу юумэ хэхэдээ, баһай маргахагүй байһаниинь баһал ойлгосотой даа! Одоо гайхал түрүүлхэгүй байна ха юм.

Энэ хадаа сэдьхэлэй һохор байдал, һэшхэлэй дулин балай болоһон ушар ха юм. Энээнэй шалтаганууд угаа олон ааб даа. Зүгөөр мүнөөдэр тэрээнэй нэгэн лэ тухайнь хэлэнэбди, ном, мэдэсэ гээшэн хүмүүжүүлхы, болбосоруулхы айхабтар ехэ удха шанартай байһан тухайнь һанамжалнабди.

Иимэ тобшолол гаргаад, дээрэ дурсагдаша юумэнүүд тухайгаа һанахадаа, гэнтэ айдаһамни хүрэһэндэл болобо. Юуб гэхэдэ, мүнөө газетэ, журналнуудта толилгодогор эльдэб статьянууд болон бусад зохёолнууд, материалнуудсоо, амяараа болгогожо гаргагдаһан номууд соо маней обществын гүн соо мүнөө болотор ехэзр сугларһан бүхы муу муухайел уншашадта үлүү гаромаар дурадханабди. Һайн һайхан юумэнэй биднэрые тойроод оройдоо үгы юм шэнгээр ашалнабди гэжэ бодохоор сэг ерэдэг. Хубисхалай урда пэхи шүүмжэлхы реализмын зохёолнуудые оложо хараһан кинофильмэнь, эндэ, тэндэ хэлта дуулаһан юб жэбынь хөөрэлдөөнүүдэйнь һабагша, гол удха болоод байхаяа һанадаг гээшэл даа... Муу юумэнэй боложо ёзайхада, жэшэлхэдэ, хэн нэгэниие хулигаануудай сохижо «бааз хараханда, хэды өхэзр бодото байдалые муушалаа, буруушаагаашье һаа, гансал хара будагаар зурагладдагүй байгаал даа. Үгы һаань, юундэ «зальхай» Анна Каренинае хайрланабибди, Базаровтай хамта гунигланабибди, Печориной ажабайдалаар һонирхонобибди?

Литература гансал хара гү, али сагаан байха аргагүй. Юуб тэхэдэ, бодото ажабайдал тиимэ бэшэ ха юм. Тиимэнээ ямар нэгэ юумэнэй, ямар нэгэ үйлэ хэрэгэй нэгэл хажууе харуулха, зураглаха гээшэ тон буруу. Үнэхөөрөө уншаха шадабаритай, энэ талаар онсо мэргэжэнэй хүн энэниие ойлгохол байха. Юундэ иигэжэ хэлэнэбши гэхэдэ, багаһаа уншаха шадабаритай болоһон хүнүүд гансал уншаха бэшэ, харин уншаһанаа сэгнэхэ, зүб соонь ойлгохо, хэрэгтэ хэрэгтэй юумыень илган хаяха, өөртөө хэрэгтэй юумые ухаан сэдьхэлдээ шэнгээжэ абаха онсо шадабаритай, болбосоролтой болодог гэжэ адаглахаар.

Хүн түрэлтэнэй хэдэн мянган жэлэй саана хэлэ бэшэг зохёоходонь, ямар онсо удха шанартай агуулхэ үйлэ хэрэг болобоб гэжэ мэдэрһэн байгаа ха гү? Одоо мэдэхын аргагүй ааб даа. Зүгөөр бидэнэр, атомай нюусые таанан, замбуулинай оёоргүй гүн руу түрүүшын эргэ гарһаһан зон энэ һайхан нээлтыень һайнаар хэрэглэл! Үзэгүүдые таняад, үгэнүүдые холбожо эхилхэдэмнай, мэдэсын арюун «үүдэн» нээгдэдэг ха юм. Энэ һайхан даа! Дэмбэрэлтэй, аша туһатай, үрэжэлтэй. Тиимэнээ мүнөөнэйшье залуу үеэтэн мэдэсын «үүдэ» жэнэшэдгүй нээжэ һурадаг һаа, яаһанашье һайхан байха бэлэй даа! Хүүгэдэй саадһаа, һургуулиһаа эхилээд, энээндэ анхарал хандуулха хэрэгтэй. Энээн тухай мартажа огто болохогүй.

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМ

Оюун бодолой ґаялиг
Хүршэнэрэймнай ёһо зан
Уран шүлэгэй долгин дэ
Һурагшадай анхаралда
Арадай аман үгын абдар

Цырен-Дондок Х

УЯНГАТА ШҮЛЭГ

* * *

Гаан-гүүн, гаан-гүүн...
Галууд, галууд ганганалдаа.
Урда ороной дулаан руу
Огторгойгоор харибал даа.
Айлай галууд
арбагашалдаад,
Атаархалдан үлэбэл даа.

* * *

Ууламнай уняар манан
малгайтан,
Уһа бороон дахяад лэ
үһэрхэнь.
Хадын үбэрэй таряалангууд
хадаатан.
Хоин малымнай заагуй
зудэрэхэнь.
Эртэ үглөө хүршэмни
субаяа
Эмээл дээрээ хэжэ гараба
малдаа

* * *

Золгошобоб үйлсэдэ
түрүүшынгээ дурантай.
Зосоом хулгоедхибэ.
Үнгэрһэн хаһаяа
Үдэр мэтэ оруулбаб даа
һанаандаа.
Үнэмнайш сайжа,
нюурнайш уршалаатаа.
Харыш, зүрхэмни
харайхаяа забдабал.
Холынгоо холо, хабартаа
айлшалбаб.

* * *

Сонхоо нээбэб. Һэбшээхэн
Сорголшобо гэхээр һэн.
Ая хоншуу хангалаа
Аяга аягаар аягалаа.
Талада үнжэдэг уеыем
Туугаад асарһан шэнги һэн.

* * *

Үглөөнэй шүүдэр
үнгэтоедхибэ.
Үлгэн дайдам
мүнгэтоедхибэ.

Альган
Амараг

Шэжэр
Шэмэн

Яатараа

Яаралтай

Амгалан

Арын
Бургаа

Бултадаа

Оодон
Орси
Арбан

Роман
Бодожо
Бэшээтэй

Үүрэн
Үнэгэнэй
Хүлэг
Хүлөө
Зүүдэн
Зүүдэлэ

Хэнтэйшье
Хоерэлдэ
Алби бүхы
Абажашье
Зүүнэй
Зүрюугүй

Тамга
Төөриш
Бэдэрэд
Гахордан
Зүүн
Зүүһаланд

ТААБАРИНУ

Талада татаһан мяхан,
Хээрэ хэршэһэн мяхан.
(Шорсоолжоной бүтээл).
Ууса нюргаараа
Удархай баатар,
Ташаа нюргаараа
Таһархай баатар.
(Шорсоолжоной бүтээл).
Оёрһөө томые
Өөдэнь үргэхэб,
Шэнээтэй юумые
Шэрээд ябахаб.
(Шорсоолжоной бүтээл).
Эрхиин шэнээн бзетэй,
Эрэ хонгор дуутай.
(Бурят ардын дуу).
Хурабшын шэнээн бзетэй,
Хоозоори гүнгэр дуутай.
(Бурят ардын дуу).
Тооһонһоо тоно суглуулнаб.

Ургамалны
Үхэр бэш
Ута хөөр

Шубуун

Шугы бэ

Хитадаа
Хяатаахай
Хитаанан
Гуклоохэй

Оёнон
Отроёо
Нэхэнэм
Үүсээ бэ

СПОРТЛОТО

1989 оной сентябриин 10-да үнгэргэгдэһэн 37-дохи тиражай дүнгүүдые «Союзспортлото» нэгэдэл согсолбо.

«45-һаа 6-нь таяха спортлото»: 1.286.338 билет ороо. Зургаан номер (1 карточка) таанан хүнүүд—10.000 түхэриг, Табан номер (33 карточка) таагшад—1.235 түхэриг, дүрбэн номер (1.857 карточка) таанан хүнүүд—31 түхэриг, гурбан номер (28.201 карточка) таагшад 3 түхэриг абаха байна.

Республикан
тарха хуваа
хэхэ хэдэмэ
эзэлэ ябуулг
ной мэдэхэ
тоогүудта
ороёоной оруу
гаан гектарай
шэнэ хэтэрэ
бүтээ худанг
нэл бодолые
тын мүнөөн
гэдэхи хуудг
гын ябаһаа
дабшуулха
Нуйгаан-гуй
нууд и проц
хэлэлгээр
ноон уншаг
жэ гүүдые гэ
гэлжэлөөр,

САМОВАРГҮЙ АЙЛ—АЙЛ БЭШЭ

Яхад зоной дунда арбаад жэлэй турша соо ябаһан тула тэндэхи заншаг, байдал тухай хөөрэхэ хүсэлтэйб. Яхад зон хүдөө нютагуудта мел ажаг эрхилдэг. Хонин, ямаан хараагдадаггүй, гол түлэб үхэр, адуун хаа хаанагүй эльбэг. Бодо малайнь тоо манай Буряад оронтой жэшэбэл, олон байха.

Чурапчагай ба Таттинска (мүнөө энэ район Петр Алексеевэй нэрээр Алексеевска гүүлдэг болонхой) хоёр райондо нэгэдэмэл военкомадта сэрэгэй комиссараар хүдэлхэ зуураа, партиин райкомой даабряар колхозуудаар, совхозуудаар ябадаг байгааб. Тиихэдээ малшадта хүрэдэг, тэдэнэй байдалтай танилсадаг һэм. Үбэлэй сагта малшад хамтаржа, жиирэй уужам (тиихэдэ армаг хушалтагүй) гэртэ 4—5 залуу айлнууд һуудаг байгаа. Тиимэ гэртэ ороходо, айлай тоогоор эдеэнэй стол, стол бүхэндэнь самовар харагдагша һэн. Самоварай тоогоор хэды айл һуудаг бэ гэжэ мэдэхэ эрэгтэй болоно бшуу.

1950 гаран он байгаа. Тиихэдэ Бахсытска наслежнэ (наслег — сомон, сомоной зүблэл гэһэн удхатай) Советдэ хүрэжэ, албан хэрэгээ дүүргээд, Советдэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ Протодьяконов гэгшындэ хоноһон байгааб. Юрэ хэлэхэдэ, Якутск хотоһоо зүүлжээ, 100 бага гаран километр ябаад байхада, Бахсытска наслег болодог юм. Тэндэһээ түрүү артистнар гараһан гэжэ нютагай зон омогорходог бэлэй.

Нүхэр Протодьяконов үглөө үглөөгүүрнь амбаартаа оруулжа, самоварнуудые харуулаа һэн. Ехэшье, багашье самовараннууд бии. Тэдэ булта өөрын түүхэтэй. 3—4 уг дамжажа ерэһэн, тэрэ-энэ хүгшэн эжын хадамда гарахадань бэлэглэһэн гэжэ байгаад гэрэй ээзэн хэлэбэ. Табан-зургаан самовар ялагар салагар болотор аршаглданхай, стол дээрэ бүдөөр хушаатай байгаа һэн.

Улаан-Үдэ хотоор амаралтада ябаад бусахадамни, минии хадамууд Яхадта самоварай дээгүүр тоологдодог заншэлтай байһан тула «бишыхан электро-самовар абаад ошо» гэжэ бэлэг барибаа юм. Холын харгы эзэмда хүнгөөр ябажа һураашаһан хүн тэрэ самоварые дурета-дурагүй абажа ошохо баатай болоо һэм.

Нэгэтэ манай хуршэ, багша Макаровай (Жан-Жоглы — иимэ нэрэ алдартай уран зохёолшо) хани нүхэр орожо ерэхэдээ:

— Тэрэ самовараа үгыт, түрэдэ уригдаад байнабди, шэнэ айлда бэлэг болгожо барихамнай, — гэхэдэнь, арсаагүй һэм, Түрэһөө бусахадаа, Макаров ехэ баяртай, намһаа һайн бэлэгтэй хүн байгаагүй гэжэ хөөрөө һэн.

Яхад зоной зачшалаар, айл болоһон залуушуулаа түбхын түрүүн самовартай болгохо гэжэ оролдодог байна бшуу.

М. ДУГАРОВ.
ажалай ба дайнай ветеран.

САГАЙ УЛАРИЛ

Республика дотор үүлэтэйшэг байха, шиинг нойтон орохогүй. Баруун хойноһоо секундын 5—10 метр хүсэтэйгөөр һалхилха. Хойто районуудта 0—5 градус, бусад нютагуудта 8—13 градус дулаан болохо.

УЛААН-ҮДЭДЭ һулаханаар **һалхилха. 10—12 градус дулаан байха.**

Манай хуршэ яхад зоной заншалһаа

Вера Гапсановна Васильева Забайкальска дунда һургуулида ахалагша классай һурагшадта математика амжалтатайгаар заажа байдаг. Үнинэй дүй дүршэлтэй багша өөрынгөө заажа байһан гредмедые эрхим һайкаар үхибүүдтэ ойлгуулхаһаа гадна, һургуулиингаа никтын хүдэлмэридэ эдэбхэ үүсхэлтэйгээр хабаадажа байдаг. Вера Гапсановна хэшээлнүүдтэ шэнэ оной аргануудые шадамараар хэрэглэжэ, һурагшадта ойлгуулха харалгын эльдэб материалнуудые тон таарамжатайгаар харуулан заадаг хадань, тэдэнь математикада хабаатай эльдэб литератураар саг үргэлжэ һонирхожо байдаг гуримтай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: В. Г. Васильева һурагшадтаяа.

В. ПЛУТТЫН фото.

Һурагшадай булан

БОГОНИХОН РАССКАЗУУД

ХАРААСГАЙНУУД

Баяр Бата хоёр һургуулида орохо сагһаа хойшо сугтаа нэгэ класста һурадаг хани нүхэд юм. Зунай амаралтын үедэ ходо сугтаа наададаг, кинодо ошодог, уһанда шунгадаг, һургуулиингаа шадархи туршалгын участок дээрэ огородой ургамалнуудые харуулһаалсадаг байгаа. Эдэ хоёрой һанал бодолыньшье адлирхуунууд, хоюулан шубуудта ехэ дуратайнууд байһаниинь хөөрэлдөөн соонооньнэгэтэ элирбэ.

Баярай сарайн уняада хоёр хараасгай уурхай хэжэ байһан байгаа. Баярай сарай соогоо орон гэһэнь, миисгэйнь тэрэ уурхайе һандаргаажа байба. Баяр ехэтэ сухалдажа, миисгэй таһа сохижо, газаашань таргажа хаяжарихиба. Тэрээнтээ хойшо миисгэйнь уурхай һандаргаахаяа болео һэн.

Хараасгайнууд һандархай уурхайнгаа хажууда дахинаа шэнээр уурхай барижа, тэндээ үндэгэнүүдые гаргажа, ээлжээ ээлжээгээр үндэгэеэ дэраад һуудаг болоо һэн.

Нэгэтэ Баяр Бата хоёр табаг соо эдеэ хээд, уурхайн хажуудэ табибэ. Хараасгайнууд табег дээрэнь һуугаад, табиһан эдеэень эдидэг болоо бэлэй. Үндэгэнүүдһээнь дальбараханууд дэгжэжэ эхилбэ. Тэдэнь ехэ болоходоо, иишэ тиишээ ниидээд туршадаг болоо һэн.

Хараасгайнууд Баяр Бата хоёрһоо айхаяа болижо, хани нүхэдүүд боложо эхилээ бэлэй. Бата Баяр хоёр хараасгайнуудайнгаа дулаан орон уруу ниидэхынь урда хүлнүүдтэнь бүдөөр тэмдэг хэжэ үябед. Тиин хойто жэлынь үнөөхи тэмдэгтэй хараасгайнууд бусажа ерээд, Баярай сарай соо уурхай барижа эхилбэ. Бата Баяр хоёр хараасгайнуудтай хани нүхэд болоһондоо баярлажа, хараасгайнуудтаа туһалхаар бэлэн байдаг болобо.

Аляахан аяг сантай, хонгёо һайхан хоолойтой, хорото муухай һаналгүй, амгалан байдалые сахин ябадаг арюухан шубууд хараасгайнууд болоно.

СЭСЭГҮҮД

Гурбадахи классай һурагша Дулма багаһаа хойшо сэсэгүүдтэ дуратай һэн. Зунай амаралтын үедэ һургуулиин дэргэдэ бага классай һурагшадай амарха талмайхан түхеэрэгдэжэ Дарима Батуевнагай ударидалга доро һурагшад амараа бэлэй. Нэгэтэ Дарима Батуевна наратай дулаахан удэрэй болоходо, һурагшадаа дахуулаад, һургуулиһаа холо бэшэ голой хажуудахи тала руу аяншалга хэбэ. Байгаалиин гоё һайханиие омогорхон хөөрэлдэжэ, тэдэнэр нилээн үни һуубал.

Дулма багша тэрээ уриханаар хараад, сэсэгүүд тухай хөөрэжэ үгэхыень гуйба. Дарима Батуевна сэсэгүүд тухай хөөрэбэ.

Сэсэгүүд бусадургамалнуудта орходоо олон янзын байдаг, ааз багаараашье илгардаг, эльдэб гоё үнгэтэй-нүүд байдаг. Сэсэгүүдэй гоёнууд һэн тула уран зураашад эльдэб үнгын сэсэгүүдые һажаалгажа, юумэнүүдые гоёодог. Эдеэнэйнгээ амһартануудые, хибэсүүдые, үмдэжэ ябаһан хубсаһаашье абаад үзыт даа.

Сэсэгүүдэй һайхан үнэртэй, муу агаар татажа абаад, һайхан агаар газаашань гаргажа байдаг дээрэнээнь хүнүүд гэр соогоо сэсэгүүдые тарижа тэдэнээ харуулһалдаг бшуу. Мүн зунай сагта газаагуураашье эльдэб янзын сэсэгүүдые таридаг. Таанадшье өөһэдээ сэсэгүүдые гэртээ ургуулжа болохо байнат гэхэ мэтэгэр Дарима Батуевна хөөрэжэ үгэбэ. Тэрээнһээ хойшо һурагшад гэртээ сэсэгүүдые тарижа, тэдэнэйнгээ хойноһоо һайнаар харуулһалдаг болобо. Дулма газаагуурае тариһан сэсэгүүдээ тон оролдосотойгоор харуулһалан ургуулжа, сентябриин 1-нэй үдэр өөрынгөө ургуулһан сэсэгүүдые багшадаа бэлэг болгон бариба.

Н. НАНЗАТОВ.

Сэнхир экран

СУББОТО, 16

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30 — «Спрут-3» — 7 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. 10.40—«Гэрэй академи». 11.10—«Ажамидарыш, Газар!» 12.05 — Социалис оронуудта. 12.35—Эрдэм-дэлгэрүүлгын кино. 13.35— Мүнөөдэр — туби дэлхэй дээрэ. 13.50—Союзна республикануудай киноискусство. Узбегэй ССР. 14.55—Улаг-хоорондын шэнжэлэл. 16.00—Литвада боложо байһан хубилган шэнэдхэлгын экономическа гол шухала асуудалнууд тухай. 17.30—«Красный дипломат»—уран һайханай фильм. 1-дахи, 2-дохи сери. 19.35 — «Росси мандаха болтогой!» 19.55—Ф. Э. Дзержинскиин нэрэмжэтэ дивизиһээ дамжуулга. 20.25—Режиссер В. Жалакявичусай фильмүүд. «Разговор неизвестного человека»— уран һайханай фильм. 22.00—Время. 22.35—Арадай хатарай «Зебо» ансамблиин концерт. Таджигай ССР-эй Гостелерадио. 22.55 — Хүгжэмтэ дамжуулга. 00.05— Джазай портредуудд.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Хүдөөгэй ажал хөрэгүүд. 10.15 — «Залуушуул дуулана, хатарна». 10.30—«Родня» — уран һайханай фильм. 12.05 — Шэнэ һонин. 12.10 — «Спорт ба хүн». 12.50—«Тарасай аян замууд». 2-дохи дамжуулга. 13.55 — Н. Терентьев. «Пожарная лошадь»—Чувашай К. Ивановой нэрэмжэтэ академическэ драмын театрай фильм-зүжэг. 16.00 — Хоккейгээр нүхэд ёёнойой уулзалга. «Спартак» (Москва)—«Вашингтон Кэпиталз» (США). 18.00—Шэнэ һонин. 18.10—Уран һайханай богони фильмүүд. 18.45 —«16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 19.30 — «ПИ тэмдэг доро». 1-дахи хуби. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15—«ПИ тэмдэг доро». 2-дохи хуби. 22.00—Время. 22.35—«ПИ тэмдэг доро». 3-дахи хуби. 23.35—П. Чайковскиин ба А. Аренскиин романсууд. 00.05—Шэнэ һонин.

Кино, театрнуудта

«ДРУЖБА»
НЕПОКОРНАЯ ЛУИЗА — в 9-40, ПРИКЛЮЧЕНИЯ КВЕНТИНА ДОРВАРДА, СТРЕЛКА КОРОЛЕВСКОЙ ГВАРДИИ — в 11-40, 15-30, ПОБЕГ — в 13-40, 17-30, 19-20, 21-10 (удл.).

«РОДИНА»
ХОДЖА ИЗ ПЬОРТА — в 10, 16-40, УТРО (2 серии) — в 11-20, 14, 18-10, 20-50.

«ПРОГРЕСС»
Красный зал — НАШ БРОНЕПОЕЗД (2 серии) — в 9-40, 12-30, 15-20, 20, Я СЛУЖИЛ В ОХРАНЕ СТАЛИНА — в 18-10.

«ЭРДЭМ»
КОШКА, КОТОРАЯ ГУЛЯЛА САМА ПО СЕБЕ — в 9-40, 11-10, 12-40, 14-20, ТАНЦУЙ, ТАНЦУЙ (2 серии)—в 16, 18-30, 21.

«ОКТЯБРЬ»
ДАЙ ЛАПУ, ДРУГ — в 9-50, ТАЙНА ОСТРОВА ЧУДОВИЩ — в 11-10, 13, 14-40, 16-20, 20-20, ОЧИ ЧЕРНЫЕ (2 серии) — в 18, КУКОЛКА (2 серии)— в 22.

«ВОСТОК»
ТРИНАДЦАТАЯ НЕВЕСТА ПРИНЦА — в 13-30, КЛУБ «КОТТОН» — в 15, 18, 21.

ВИДЕОЗАЛ «ОКТЯБРЬ»
ПРИКЛЮЧЕНИЯ КАПИТАНА ФЬЮЧЕРА — в 14-30, КАРНАВАЛЬНАЯ НОЧЬ — в 17-40.

«БАЙКАЛ»
ЗАКОЛДОВАННЫЙ МАЛЬЧИК —в 16-30, ДЕСЯТЬ НЕГРИТЯТ (2 серии) — в 18, 20-30.

«ЗЕЛЕНЫЙ»
КАК СТАТЬ ЗВЕЗДОЙ — в 20.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:
индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор — 2-50-96, приемная — 2-54-54, зам. редактора — 2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь — 2-50-52, секретариат — 2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91—2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта — 2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63, информации—2-34-05, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95 собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск — 55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35 Н-00675. Заказ № 2'1. Индекс 0'613.